

TYÖNTEKIJÄN OPAS
LAPSEN RAKKAUDELLEISEEN KOHTAAMISEEN
HELSINGIN DIAKONISSALAITOKSEN INTENSIIVIHOIDOSSA

Janika Cacho
Opinnäytetyö, kevät 2014
Diakonia-ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan koulutusohjelma
Kristillisen lapsi- ja nuorisotyön
suuntautumisvaihtoehto
Sosionomi (AMK) + kirkon
nuorisotyönohjaajan virkakelpoisuus

TIIVISTELMÄ

Cacho, Janika. Työntekijän opas lapsen rakkaudelliseen kohtaamiseen Helsingin Diakonissalaitoksen intensiivihoidossa. Kevät 2014, 73s., 2 liitteitä.
Diakonia-ammattikorkeakoulu, Sosiaalialan koulutusohjelma, Kristillisen lapsi- ja nuorisotyön suuntautumisvaihtoehto, sosionomi (AMK) + kirkon nuorisotyöntekijän virkakelpoisuus.

Opinnäytetyöni tavoitteena oli tuottaa opas, joka tarjoaisi Helsingin Diakonissalaitoksen intensiivihoidon työntekijöille tietoa lapsen rakkaudellisesta kohtaamisesta ja keinoja sen toteuttamiseksi. Opas sisältää tietoa lapsen tarpeista, erilaisista kiintymyssuhteista sekä esittelee rakkaudellisen vuorovaikutuksen muotoja, joiden avulla työntekijä voi oppia kohtaamaan lasta rakkaudellisesti. Näitä rakkaudellisen vuorovaikutuksen muotoja ovat aito läsnäolo, hyväksyvä katse, rohkaisevat sanat ja turvallinen kosketus.

Opinnäytetyö syventää ymmärrystä oppaan taustoista kuvaamalla lastensuojelulakia, lapsen kehitysvaiheita sekä Helsingin Diakonissalaitoksen intensiivihoidon toimintaympäristöä. Helsingin Diakonissalaitoksen tärkein perusarvo on kristillinen lähimmäisenrakkaus, jota pidetään kaiken vuorovaikutuksen ja työn perustana. Oppaani vastaa perehdyttäjien tarpeeseen luoda lastensuojeluympäristöön sopiva sovellus tästä arvopohjasta.

Jokainen lapsi tarvitsee rakkautta ja huolenpitoa. Koska lastensuojelun asiakkaat ovat usein jääneet vaille turvallista kiintymyssuhdetta, heillä on suuri tarve korvaaville rakkauden kokemuksille. Rakkaudellisen vuorovaikutuksen keinoin yksikin omistautunut työntekijä voi saada aikaan positiivista muutosta lapsen omanarvontunteessa ja minäkuvassa. Työntekijän on mahdollista oppia suhtautumaan lapseen rakkaudellisesti ja tietoisesti päättää toimia sen mukaisesti, vaikka lapsi ei välttämättä herättäisi työntekijässä rakkaudellisia tunteita. Opinnäytetyöni pyrkii auttamaan työntekijöitä näkemään tämän mahdollisuutensa vaikuttaa myönteisesti lastensuojeluasiakkaiden elämään ja antamaan heille keinoja siihen.

Asiasanat: intensiivihoido, lastensuojelu, sijaishuolto, rakkaudellinen kohtaaminen, vuorovaikutus

ABSTRACT

Cacho, Janika

Employee's Guide on Loving Encounters with a Child in the Helsinki Deaconess Institute's Pitäjänmäki Children's Intensive Care Unit.

73 p., 2 appendices. Language: Finnish. Spring 2014.

Diaconia University of Applied Sciences. Degree Programme in Social Services, Option in Christian Youth Work. Degree: Bachelor of Social Services.

The purpose of my thesis is to produce an information and how-to guide on loving encounters with a child for the employees of the Helsinki Deaconess Institute's Intensive Care Unit. The guide covers children's needs and different relationships, and introduces various approaches an employee can use to show love to a child. These include being genuinely present, giving approving looks and encouraging words, and safe touch.

The thesis describes in detail the context for this guide by explaining child welfare legislation, child development, and the particular practice setting of the Helsinki Deaconess Institute's intensive care unit. The Helsinki Deaconess Institute's highest value is loving one's neighbour, the basis for all interactions and service. My guide is intended to be used to introduce the application of the Institute's value system to new employees in the child welfare context.

Every child needs love and care. Since child welfare clients have often been deprived of secure attachment bonds, they are in great need of loving relationships. Through loving interaction approaches, a devoted employee can make a positive change in a child's self-esteem and self-image. It is possible for an employee to learn to have a loving attitude towards a child and to decide to act compassionately, whether the child evokes positive feelings in him or her or not. My thesis aims to help employees see this opportunity before them to positively influence the lives of child welfare clients and to give these employees the tools to do this.

Key words: child welfare, foster care, intensive care, interaction, loving encounter

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	5
2 LASTENSUOJELU	7
2.1 Lastensuojelulaki	7
2.2 Lastensuojelu prosessina	8
2.3 Sijaishuolto	9
3 HELSINGIN DIAKONISSALAITOKSEN INTENSIIVIHOITO	11
3.1 Helsingin Diakonissalaitoksen intensiivihoidon	11
3.2 Intensiivihoidon työ- ja toimintamuodot	12
3.3 Intensiivihoidon prosessi	13
3.4 Terapeuttinen omahoitajuus	15
4 AIKAISEMMAT TUTKIMUKSET	17
5 LAPSEN KEHITYS	19
5.1 Lapsen kehitys	19
5.2 Nuoren kehitys	21
6 RAKKAUDELLINEN VUOROVAIKUTUS	23
6.1 Varaukseton rakkaus	23
6.2 Lapsi tarvitsee rakkautta	24
6.3 Lapsen emotionaalinen nälkä	26
6.4 Kiintymyssuhde	27
6.5 Työntekijän rakkaudellinen vuorovaikutus	30
7 RAKKAUDELLISEN VUOROVAIKUTUKSEN MUODOT	34
7.1 Rakkaudellisen vuorovaikutuksen muodot	34
7.2 Aito läsnäolo	36
7.3 Hyväksyvä katse	37
7.4 Rohkaisevat sanat	38
7.5 Turvallinen kosketus	39
8 OPINNÄYTETYÖN PROSESSI	43
8.1 Opinnäytetyön suunnittelu	43
8.2 Toteutus	44
8.3 Itsearviointi	44
8.4 Työelämätahon arvio oppaasta	45
9 POHDINTA	47
9.1 Ammatillinen kasvu	47
9.2 Etiikka	48
9.3 Jatkotutkimuskysymykset	48
LÄHTEET	50
LIITE 1: OPAS	53
LIITE 2: OPPAAN ARVIOINTILOMAKE HENKILÖKUNNALLE	73

1 JOHDANTO

Jokainen lapsi tarvitsee rakkautta ja huolenpitoa. Lapsella on tarve tulla rakastetuksi ja hyväksytyksi juuri sellaisena kuin hän on. Eheään ja turvalliseen lapsuuteen kuuluvat turvalliset ihmissuhteet, hellä hoito ja rakastava kohtaaminen. Näiden perustarpeiden täytyminen ei ole itsestään selvää lapselle, joka on päätenyt lastensuojelun asiakkaaksi. Hänen elämänsähistoriansa rakastavan kohtaamisen kokemukset ovat usein puutteellisia ja harvassa. Erityisesti lastensuojelulaitoksissa asuvat ovat pitkälti hoitavien työntekijöiden antaman vuorovaikutusmallin varassa. Kohtaamiset työntekijöiden kanssa voivat olla niitä harvoja arjen hetkiä, joissa lapset kokevat aikuisten taholta tervettä lapsen persoonan arvostusta ja rakastavaa suhtautumista.

Työntekijöiden näkökulmasta lastensuojelun asiakkaiden kohtaaminen voi olla hyvin haastavaa. Omankin lapsen johdonmukainen rakkaudellinen kohtelu vaatii vanhemmalta päätöstä sitoutua lapsen hyvinvointiin ja arvostaa tätä ihmisenä. Sitä suuremmalla syyllä työntekijältä vaaditaan tietoista päätöstä ja ammatillisuutta, jotta hän voi sitoutua lapseen, johon hänellä ei ole ennalta suhdetta. Työntekijän on mahdollista päättää kohdata lasta rakkaudellisesti, vaikka lapsi ei välttämättä herättäisi työntekijässä rakkaudellisia tunteita.

Lastensuojelun asiakkaalla on suuri tarve korvaaville rakkauden kokemuksille, jotka vahvistaisivat lapsen myönteistä kuvaa itsestään, maailmasta ja tulevaisuudestaan. Rakkaudellisen vuorovaikutuksen keinoin yksikin omistautunut työntekijä voi saada aikaan positiivista muutosta lapsen omanarvontunteessa ja minäkuvassa. Näitä rakkaudellisen vuorovaikutuksen muotoja ovat aito läsnäolo, hyväksyvä katse, rohkaisevat sanat ja turvallinen kosketus.

Helsingin Diakonissalaitoksen tärkein perusarvo on kristillinen lähimmäisen rakkaus, jota pidetään kaiken vuorovaikutuksen ja työn perustana. Tätä arvopohjaa korostetaan jo työntekijöiden perehdytyksessä, kun heitä opastetaan asiakkai-

den kohtaamisessa. Opinnäytetyöni tavoitteena oli tuottaa opas, joka antaa käytännön työkaluja toteuttaa tätä rakkaudellista kohtaamista.

Opas tarjoaa tietoa lapsen tarpeista, erilaisista kiintymyssuhteista sekä työntekijän mahdollisuuksista osoittaa lapselle varauksetonta rakkautta esittelemällä neljä rakkaudellisen vuorovaikutuksen muotoa. Yhdistämällä teoriaa ja käytännön työkaluja oppaan tavoitteena on vahvistaa työntekijöiden osaamista lapsen rakkaudellisessa kohtaamisessa lastensuojelussa.

2 LASTENSUOJELU

2.1 Lastensuojelulaki

Lastensuojelulain tavoite on turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, monipuoliseen ja tasapainoiseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun. Vastuu lapsen hyvinvoinnista ja huolenpidosta on lain mukaan ensisijaisesti lapsen vanhemmilla ja muilla huoltajilla. Viranomaisten tehtävänä on olla vanhempien ja huoltajien tukena heidän kasvatustehtävässään järjestämällä riittäviä ja tarpeellisia tukitoimia ja palveluita. Viranomaisten tehtävänä on tarjota perheelle apua riittävän varhaisessa vaiheessa sekä arvioida avun tarvetta, tukitoimia ja palveluita. Mikäli tarve vaatii, tulee lapsi ja perhe ohjata lastensuojelun piiriin. (Lastensuojelulaki 2007/417.)

Lastensuojelun toiminta tulee olla mahdollisimman hienovaraista, joten ensisijaisesti käytetään avohuollon tukitoimia, mikäli lapsen etu ei vaadi muuta. Sijaishuolto on kuitenkin järjestettävä välittömästi, kun se on lapsen edun mukaista. (Lastensuojelulaki 2007/417). Lastensuojeluasiakkuus alkaa lastensuojelutarpeen selvityksestä ja asiakassuunnitelman laatimisesta. Lapselle ja perheelle on järjestettävä avohuollon tukitoimia ja tarvittaessa lastensuojeluun kuuluvat lisäksi lapsen kiireellinen sijoitus ja huostaanotto sekä niihin liittyvät sijaishuolto ja jälkihuolto. (Lastensuojelulaki 2010/88; Taskinen 2010, 22.) Lapsen tai nuoren kotikunta on vastuussa lastensuojelun järjestämisestä (Lastensuojelulaki 2010/88).

Lastensuojelun keskeisinä periaatteina on edistää lapsen kehitystä ja hyvinvointia, tukea vanhempia ja lapsen kasvatuksesta vastaavia henkilöitä. Lastensuojelun pyrkimyksenä on toimia ennaltaehkäisevästi puuttumalla lapsen ja perheen ongelmiin riittävän varhaisessa vaiheessa. Lapsen etu on otettava aina ensisijaisesti huomioon niin lastensuojelun tarpeen arvioinnissa kuin sen toteutuksessa. Kun lapsen etua arvioidaan eri toimintavaihtoehtoisissa ja ratkaisuissa tulee kiinnittää huomiota lapsen tasapainoisen hyvinvoinnin ja kehityk-

sen turvaamiseen ja turvalliseen kasvuympäristöön. Lapsi tarvitsee läheisiä ihmisiä ja jatkuvia ihmissuhteita sekä mahdollisuuden saada hellyyttä, ymmärrystä ja huolenpito, joka vastaa lapsen ikää ja kehitystasoa. Näiden lisäksi tulee turvata lapsen ruumiillinen ja henkinen koskemattomuus sekä huomioida lapsen kielellinen, kulttuurinen ja uskonnollinen tausta. Lapselle tulee järjestää hänen taipumuksia ja toivomuksia vastaava koulutus, tarjota lapselle mahdollisuuden vaikuttaa ja osallistua omiin asioihin sekä huolehtia lapsen turvallisesta ja vastuullisesta kasvatuksesta ja itsenäistymisestä. (Lastensuojelulaki 2007/417; Taskinen 2010, 28–31.)

2.2 Lastensuojelu prosessina

Sosiaalityöntekijän tai muun lastensuojelun työntekijän saadessa lastensuojeluilmoituksen tai pyynnön lastensuojelutarpeen arvioimisesta mahdollinen kiireellinen lastensuojelun tarve arvioidaan välittömästi. Viimeistään seitsemän arkipäivän kuluessa sosiaalityöntekijän on päätettävä, onko ryhdyttävä lastensuojelutarpeen selvityksen tekemiseen. (Taskinen 2010, 16, 57–58.) Lastensuojelun asiakkuus alkaa, jos päätetään tehdä lastensuojelutarpeen selvitys tai ryhdytään kiireellisiin lastensuojelutoimenpiteisiin. Lapsi voidaan sijoittaa kiireellisesti joko perhehoitoon tai laitoshuoltoon, jos lapsi on välittömässä vaarassa tai muuten kiireellisen sijoituksen ja sijaishuollon tarpeessa. Lastensuojelutarpeen selvityksen tekee lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä. Selvitys koostuu lapsen kasvuolosuhteiden arvioinnista, huoltajien tai muiden lapsen hoidosta vastaavien henkilöiden edellytyksestä huolehtia lapsen kasvatuksesta ja hoidosta sekä arviointi lastensuojelutoimenpiteiden tarpeesta. Lastensuojelun asiakkuus jatkuu, jos selvitys antaa aihetta lastensuojelutoimenpiteisiin. (Lastensuojelulaki 2010/88; Lastensuojelulaki 2007/417.)

Jos lastensuojelun asiakkuus jatkuu tulee lapselle tehdä oma asiakassuunnitelma. Asiakassuunnitelma koostuu lapsen olosuhteiden ja asioiden kuvauksesta sekä tuen tarpeesta, tukitoimista ja palveluista, joiden avulla lapsen ja perheen tarpeeseen vastataan. Asiakassuunnitelmasta tulee käydä ilmi tavoitteiden toteutumisen arvioitu ajanjakso. Siitä tulee myös nähdä asianomaisten

mahdolliset eriävät mielipiteet tuen tarpeesta ja muiden palveluiden järjestämisestä. Huostaan otettujen lasten asiakassuunnitelmissa on lisäksi kirjattu ylös sijaishuollon tavoitteet, tarkoitus sekä erityisen tuen järjestäminen lapselle tai esimerkiksi hänen vanhemmilleen. Asiakassuunnitelmaan kirjataan ohjeet lapsen yhteydenpidosta ja yhteistyöstä lapsen vanhempien ja muiden läheisten henkilöiden kanssa. Siinä käy myös ilmi, miten lapsen edun mukaisesti huomioidaan tavoite perheen jälleenyhdistämisestä. Vanhemmille on laadittava erillinen asiakassuunnitelma vanhemmuuden tukemiseksi. Asiakassuunnitelma tulee päivittää vähintään kerran vuodessa. (Lastensuojelulaki 2007/417 ; Taskinen 2010, 16, 64.)

Lapsi on otettava huostaan ja järjestettävä sijaishuolto, jos lapsen kasvuolosuhteissa ja huolenpidossa on tekijöitä, jotka uhkaavat vakavasti vaarantaa lapsen terveyttä tai kehitystä. Sama koskee sitä, jos lapsi itse vakavasti vaarantaa kehitystään tai terveyttään omalla käyttäytymisellään esimerkiksi käyttämällä päihkeitä, tekemällä muun kuin vähäisenä pidettävän rikollisen teon tai jollain muulla vastaavalla tavalla. Huostaanottoon ja sijaishuoltoon on mahdollista ryhtyä vain, mikäli avohuollon tukitoimet eivät ole sopivia lapsen edun mukaisen huolenpidon toteuttamiseksi tai jos ilmenevät riittämättömiksi. Edellisen kriteerin lisäksi sijaishuollon tulee olla arvioitu lapsen edun mukaiseksi toiminnaksi. (Lastensuojelulaki 2007/417; Taskinen 2010, 85–86.)

2.3 Sijaishuolto

Sijaishuolto tarkoittaa lapsen kasvatuksen ja hoidon järjestämistä kodin ulkopuolella joko huostaan otetulle tai kiireellisesti sijoitetulle lapselle. Sijaishuolto on pääsääntöisesti joko perhehoitoa tai laitoshuoltoa. Paikan valintaperusteissa painotetaan lapsen tarpeita, huostaanoton perusteita ja hoidon jatkuvuutta sekä lapsen ihmissuhteiden pysyvyyttä. Jos mahdollista tulee lapsen kielellinen, uskonnollinen ja kulttuurinen tausta ottaa huomioon. Lapsi pyritään ensisijaisesti järjestämään perhehoidossa tai muualla, mikäli se on lapsen edun mukaista ja tukitoimien avulla riittävää. (Lastensuojelulaki 2010/88; Taskinen 2010, 124–126.)

Lastensuojelulaitoksissa esimerkiksi lastenkodeissa, nuorisokodeissa ja koulu-
kodeissa järjestetään lapsen sijaishuoltoa tai sijoitus avohuollon tukitoimena.
Laitoshoitoon sijoitetaan vaikeahoitoisia lapsia, jotka edellyttävät erityisosaa-
mista. Lastensuojelulaitosten henkilökunnalta edellytetäänkin asianmukaista
koulutusta, sillä laitoksissa on tarvittaessa mahdollisuus hyödyntää lastensuoje-
lulaissa säädettyjä rajoitustoimenpiteitä osana lapsen hoitoa. Lastensuojelulai-
tokset muodostuvat joko yhdestä tai useammasta asuinyksiköstä, jossa jokai-
sessa yksikössä voi olla enintään seitsemän lasta tai nuorta. Kussakin asuinyk-
sikössä tulee olla vähintään seitsemän hoito- ja kasvatustehtävissä toimivaa
työntekijää. (Lastensuojelulaki 2007/417; Taskinen 2010, 128–130.)

3 HELSINGIN DIAKONISSALAITOKSEN INTENSIIVIHOITO

3.1 Helsingin Diakonissalaitoksen intensiivihoidon

Helsingin Diakonissalaitoksen intensiivihoidon kuuluu lapsi- ja perhetyön palvelualueeseen tarjoten lastensuojelun avo- ja sijaishuollon erityispalveluita. Intensiivihoidon on tarpeeseen perustuvaa määräämää kuntouttavaa hoitoa monella tavalla oirehtiville ja vaikeasti traumatisoituneille lapsille, nuorille ja heidän perheilleen. Turvallisessa kasvuympäristössä tapahtuvaan intensiivihoidon yhdistyy perinteinen laitoshoidon ja psykiatrisen hoito. (Honkinen & Pasanen 2011, 252 ; Helsingin Diakonissalaitos i.a.)

Intensiivihoidon tavoitteena on saada aikaan kokonaisvaltaista muutosta lapsen elämässä ja hänen perheensä tilanteessa. Hoidon pituus on keskimäärin kaksi vuotta, mutta tarkka kesto määräytyy lapsen kunnan ja perheen arvioidun tarpeen mukaan. Hoidon tavoitteena on katkaista lapsen toistuvien sijoitusten kierre ja mahdollistaa lapsen psyykkistä kuntoutumista. Tehostetussa yhteisössä tapahtuva intensiivihoidon tarjoaa lapselle turvallisen kodin ja osavanhemmuiden. Tarvittaessa lapsille järjestetään koulupaikka Sofie Mannerheimin sairaalalaitoksesta. Intensiivihoidonpaikkoja on yhteensä 67 kymmenellä eri osastolla Helsingin Pitäjänmäellä ja Espoon Pellaksessa. (Honkinen & Pasanen 2011, 252 : Intensiivihoidon tuotokuvaus i.a.; Helsingin Diakonissalaitos i.a.)

Intensiivihoidossa olevat kouluikäiset lapset ja nuoret tulevat usein vaikeista ja traumatisoivista elämäntilanteista. Vauriot ovat usein tapahtuneet jo varhaisessa vaiheessa. Lisäksi monelle on diagnosoitu useita yhtäaikaaisesti vaikuttavia psyykkisiä oireyhtymiä. Yleisimmin lasten oirekäyttäytyminen on nähtävissä aggressiivisuutena, uhkaavuutena, itsetuhoisena käytöksenä tai väkivaltaisuuksina toisia kohtaan. Lapsilla on usein kiinnittymisvaikeuksia, masennusta ja käyttäytymishäiriöitä sekä päihteiden käyttöä ja kouluvaikeuksia. Hoidon aikana myös vanhempien kanssa tehdään tiiviisti töitä. (Honkinen & Pasanen 2011, 251–252 ; Helsingin Diakonissalaitos i.a.)

Intensiivihoidosta vastaa moniammatillinen työryhmä, joka koostuu sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisista. Osaston henkilökunnan lisäksi työryhmään kuuluvat psykologi, perheterapeutti ja lasten- ja/tai nuorisopsykiatri. Tarpeen mukaan on käytössä myös kuvataidepsykoterapeutti, toimintaterapeutti, neuro psykologi ja toiminnanohjaaja. Lapsen hoidon sisältöä ja kestoja sekä sen etenemistä arvioidaan ja suunnitellaan säännöllisesti yhdessä lapsen hoidosta vastaavien henkilöiden, sijoittavan tahon sekä lapsen ja perheen kanssa. (Ekholm 2013, 5–6 ; Intensiivihoidon tuotokuvaus i.a. ; Helsingin Diakonissalaitos i.a.)

3.2 Intensiivihoidon työ- ja toimintamuodot

Intensiivihoidon pohjautuu psykodynaamiseen, systeemiseen ja neurokognitiiviseen viitekehykseen. Psykodynaaminen lähestymistapa ottaa huomioon lapsen koko elämäkokemuksen. Systeemisen ajattelutavan kautta lapsen hoito ja kuntoutus nähdään perhekokonaisuutena, jolloin muutosta pyritään saamaan aikaiseksi koko perheen tilanteessa. Neurokognitiivinen viitekehys syventyy lapsen kehityksellisiin kykyihin ja valmiuksiin toimia ympäristön vaatimusten mukaisesti. Lähestymistapa pyrkii lisäksi selvittämään lapsen taidollisia ja tiedollisia vahvuuksia sekä mahdollisia erityisvaikeuksia. Nämä tiedot auttavat lapsen hoidon ja tukitoimenpiteiden suunnittelussa. (Intensiivihoidon tuotokuvaus i.a.)

Intensiivihoidon tärkeimmät työmenetelmät ovat lapsen yksilöhoito, perhe- ja verkostotyö sekä toiminnallisuus. Lapsen yksilökohtainen työ perustuu terapeutiseen omaohjaajasuhteeseen. Perheen kuntoutumisessa kiinnitetään huomio lapsen ja muiden perheenjäsenten väliseen vuorovaikutuksen parantamiseen ja sitä kautta muutoksen aikaansaamiseen. Perhetyön lisäksi vanhemmille järjestetään vanhempaintapaamisia ja heidän kanssaan laaditaan vanhempien oma kuntoutussuunnitelma. Verkostotyöhön kuuluvat niin lapsen lähiverkosto kuin myös eri asiantuntijat, kuten sosiaalityöntekijä, lääkärit ja perheneuvolan työntekijät, joiden kautta on mahdollista saada lisätietoa lapsen varhaisista vaiheista. Toiminnallisuudella tarkoitetaan ennalta suunniteltua toimintaa, joka on osana lapsen säännöllistä viikko-ohjelmaa. Sen avulla lapsi oppii ilmaisemaan itse-

ään erilaisten toimintojen kautta. Hän oppii niin itsestään kuin myös omasta toimintakyvystään ja näin saa onnistumisen kokemuksia elämäänsä. Tällä pyritään parantamaan ja eheyttämään lasta. (Honkinen & Pasanen 2011, 252 ; Intensiivihoidon tuotekuvaus i.a.)

Intensiivihoidossa lapselle turvataan ennakoitavissa oleva ja hoitava arki, joka rakentuu selkeästä ja toistuvasta päivä- ja viikko-ohjelmasta. Muita intensiivihoidossa käytettäviä menetelmiä ovat säännölliset hoitoneuvottelut, erilaiset terapiat kuten toiminta-, kuvataide- ja yksilöterapia sekä perhe- ja pariterapia. (Honkinen & Pasanen 2011, 252 ; Lasten ja nuorten intensiivihoido i.a.)

3.3 Intensiivihoidon prosessi

Määräaikainen ja tehostettu hoito vaatii yksilöllisen hoidon suunnittelun lapselle ja hänen perheellensä. Kuntoutussuunnitelma laaditaan asiakkaan ja hänen perheensä tarpeiden pohjalta, jonka toteutumista ja tavoitteita arvioidaan säännöllisesti. (Intensiivihoidon tuotekuvaus i.a. ; Helsingin Diakonissalaitos i.a.) Intensiivihoidon hoitoprosessi koostuu eri hoito jaksoista, jotka ovat: tutustuminen, arviointi ja hoitoon kiinnittyminen, hoidon syventäminen, hoidon jatkon valmistelu ja hoidon päättäminen (Honkinen & Pasanen 2011, 252).

Hoidon aluksi järjestetään tuloneuvottelu, jonka tarkoituksena on jäsentää sekä lapsen että koko perheen tilannetta. Samalla arvioidaan intensiivihoidon soveltavuus asiakkaan hoitamiseen ja luodaan hoidolle tavoitteet. Seuraavaksi on vuorossa tutustumiskäynti osastolle lapsen ja hänen perheensä kanssa. Tämä helpottaa siirtymistä osastolle, sillä tutustumiskäynnillä lapselle ja hänen perheelleen esitellään osastoa ja sen hoitokäytäntöjä. Samalla perheellä on mahdollisuus keskustella heränneistä kysymyksistä. (Ekholm 2013, 43 ; Intensiivihoidon tuotekuvaus i.a.)

Kun lapsi saapuu osastolle alkaa arviointi- ja kiinnittymisvaihe. Sen tavoitteena on saada lapsi ja hänen perheensä kiinnittymään hoitoon. Samalla työntekijät pyrkivät muodostaa mahdollisimman tarkan kuva lapsesta ja hänen perhees-

tään sekä heidän tilanteestaan havainnoinnin ja haastatteluiden avulla. Tämän pohjalta hoidolle tehdään oma suunnitelma. Erityisesti lapsen psyykkisiin vaurioihin ja perheen vuorovaikutussuhteisiin kiinnitetään huomiota. Keskeisten oireiden takana olevia syitä kartoitetaan samalla kun voimavaroja etsitään. Lapsen omahoitaja pyrkii kyseisen hoidon vaiheessa erityisesti rakentamaan hoitokontaktia olemalla läsnä lapsen kanssa ja tutustuttamalla lapsi osaston käytäntöihin. Arviointijakson aikana vanhemmat voivat tulla tapaamaan lastaan osastolle, tämä mahdollistaa hoitoon kiinnittymistä. Säännölliset vanhempaintapaamiset aloitetaan ja sovitaan yhteydenpitoon ja kotiharjoitteluun liittyvistä asioista. (Ekholm 2013, 43 ; Intensiivihoidon tuotekuvaus i.a.)

Hoidon syventämisen vaiheen jakson tavoitteena on saada aikaan muutosta niin lapsen kohdalla, kuin myös perheen tilanteessa. Tavoitteisiin päästään parhaiten noudattamalla lapsen yksilöllistä hoitosuunnitelmaa. Lapsen hoitosuunnitelmaa tukee säännölliset omahoitaja hetket, lapselle laadittu päivä- ja viikko-ohjelma, koulunkäynnin mahdolliset erikoisjärjestelyt, ikätasoinen vuorokausirytmä, työryhmän asettamat turvalliset rajat sekä huolenpidon välittäminen lapselle. Kun lapsen jatkohoitomuoto on vahvistettu hoidon syventämisen vaihetta ruvetaan päättämään ja siirrytään jatkohoidon valmisteluvaiheeseen ja hoidon päättämiseen. Pyrkimyksenä on, että hoidon aikana lapsen sisäiset ja ulkoiset elämänrakenteet ovat jäsentyneet paremmin, jolloin lapsi pystyy hallitsemaan omaa käyttäytymistään, selviytymään ikätasoisesti arkielämästä sekä osaa kielellisesti ilmaista omia tunnetilojaan. (Ekholm 2013, 43 ; Intensiivihoidon tuotekuvaus i.a.)

Jatkohoidon valmisteluvaiheessa käydään lapsen ja perheen kanssa huolellisesti läpi erotyötä, jotta hoidossa syntyneet luotettavat ihmissuhteet ja korjaavat kokemukset eivät katkeaisi. Lapselle varataan riittävästi aikaa irrottautua hoidosta ja omahoitajasta ja samalla lapsen kanssa käydään läpi hänen koko hoitoaikaansa ja pohditaan yhdessä tulevaa muutosta. Intensiivihoidosta lapsi voi esimerkiksi palata vanhempien luo, siirtyä sijaisperheeseen, kuntouttavaan jatkohoittoon tai muuhun tuettuun tai itsenäiseen asumiseen riippuen lapsen ja hänen perheensä silloisesta tilanteesta. Hoidon päättyessä pidetään siirtoneuvottelu, jossa käsitellään lapsen tilannetta, hoidossa edistymistä sekä asioita, joihin

lapsen kohdalla kiinnitetään huomiota. (Ekholm 2013, 43 ; Intensiivihoidon tuotekuvaus i.a.)

3.4 Terapeuttinen omahoitajuus

Jotta lapsi voisi kuntoutua psyykkisesti hän tarvitsee pitkäkestoista kahdenkeskistä hoitoa luottamuksen ja hoitosuhteen syntymisessä (Helsingin Diakonissalaitos i.a.). Lapsi tarvitsee läheistä aikuista; omahoitajaa selviytyäkseen traumaattisista kokemuksistaan ja tilanteistaan. Lapsi on riippuvainen omahoitajaltaan saamastaan avusta, huolenpidosta ja yhteisen arjen elämisestä. Lapsen kuntoutumisen onnistumisen taustalla on konkreettista ja arkista toimintaa, huolenpitoa, vuorovaikutusta ja rutiineja, joista ammatilliset omahoitajat huolehtivat. (Timonen-Kallio 2012, 46.)

Intensiivihoidon hoito- ja kasvatustyö perustuu pitkälti terapeuttiseen omahoitajamenetelmään. Hoitoon tulevalle lapselle nimetään omahoitaja, jonka keskeisimpänä tehtävänä on tarjota ja rakentaa lapsen kanssa henkilökohtainen korjaava ihmissuhde ja luottamuksellinen vuorovaikutussuhde. Parhaimmassa tapauksessa omahoitajasuhde voi tarjota korvaavia ja turvallisia kokemuksia toimivasta ja eheästä ihmissuhteesta ja kiintymyssuhteesta. Luottamuksellisessa omahoitajasuhteessa lapsella on mahdollisuus käsitellä ja käydä läpi turvallisesti vaikeita kokemuksiaan ja keskeneräisiä kehitysvaiheitaan. Tämä kuitenkin vaatii niin lapselta kuin työntekijältä sopeutumista uuteen ihmissuhteeseen. (Intensiivihoidon tuotekuvaus i.a.; Timonen-Kallio 2012, 47.)

Omahoitaja on mukana tiiviisti lasta koskevissa neuvotteluissa, vanhempaintaamisissa ja arjen keskellä toimimisessa. Lisäksi omahoitaja tukee lasta ja tuo lapsen näkökulmaa esiin edustaessaan lasta (Intensiivihoidon tuotekuvaus i.a.). Omahoitaja sitoutuu lapsen suunnitelmalliseen ja pitkäjänteiseen kasvattamiseen ja hoitamiseen. Omahoitaja vastaa lapsen yksilöllisistä hoidollisista tarpeista, mutta hän ei kuitenkaan työskentele yksin, vaan yhteistyössä työryhmän ja muiden lapsen hoidossa mukanaolevien asiantuntijoiden kanssa. (Karppinen 2000, 14.)

Terapeuttinen omahoitajamenetelmä on erittäin haastavaa ja vaatii työntekijältä itsekuria ja kestävyyttä. Omahoitajan tulee pystyä ottamaan vastaan myös lapsen kielteiset tunteenilmaukset ymmärtäen niiden johtuvan lapsen pahasta olost. Työskentelyn tulee perustua aikuisjohtoisuuteen, mutta samalla se on lapsen tarpeista lähtevä terapeuttinen hoitosuhde. Omahoitajuus on siis kahdenkeskinen, henkilökohtainen ja ammatillinen tunnesuhde, joka vastaa lapsen ja vanhemman välistä riippuvuussuhdetta. Koska omahoitaja tarjoaa lapselle huolenpitoa, luotettavuutta, jatkuvuutta ja turvallisuutta on kyseessä myös kiintymyssuhde. (Karppinen 2000, 14–17.)

4 AIKAISEMMAT TUTKIMUKSET

Helsingin Diakonissalaitos on aktiivisesti kehittänyt intensiivihoidon erilaisilla tutkimuksilla ja projekteilla vuodesta 1997 lähtien. Helsingin Diakonissalaitoksen tutkimukset ovat ajankohtaisia sekä luovia. (Helsingin Diakonissalaitos i.a.) Helsingin Diakonissalaitoksen intensiivihoidon asiakasryhmää on tutkittu useammassa tutkimuksessa, joista mainittakoon Timo Pasasen väitöskirja vuodelta 2001 Lastenkodin asiakaskunta; Psykiatrinen tutkimus lastenkotilasten kehityksellisistä riski- ja suojaavista tekijöistä, oirehdinnasta sekä hoidontarpeesta, sekä Anna Honkisen ja Timo Pasasen tutkimus vuodelta 2011 Intensiivihoidon sijoitettujen lasten psyykinen oirehdinta ja sen muuttuminen hoidon aikana.

Helsingin Diakonissalaitoksen intensiivihoidon vaikutuksesta ja nuorten kokemuksesta on tehty useampia tutkimuksia. Vuonna 2012 Maarit Valkonen ja Timo Pasanen selvitti tutkimuksessaan Nuorten kokemuksia Helsingin Diakonissalaitoksen intensiivihoidossa, Elina Ekholm tutki vuonna 2013 lasten ja nuorten kokemuksia Helsingin Diakonissalaitoksen intensiivihoidosta sekä heidän tilanettaan muutama vuosi hoidon päättymisen jälkeen tutkimuksessaan ”Minä en olisi tässä nyt” Nuorten kokemusasiantuntijoiden mielipiteitä Helsingin Diakonissalaitoksen intensiivihoidosta.

Opinnäytetöitä Helsingin Diakonissalaitoksen intensiivihoidosta on tehty useita. Maarit Kumar teki vuonna 2010 laadullisen tutkimuksen Nuorten kokemuksia Helsingin Diakonissalaitoksen intensiivihoidosta. Kumar tutki intensiivihoidon nuoren näkökulmasta ja kehittämistehtävänä työssä oli kehittää järjestelmä intensiivihoidon tulosten ja vaikutusten saamiseksi. Maiju Varilo teki vuonna 2012 myös laadullisen tutkimuksen intensiivihoidon Terapeuttisen omahoitajuuden asiantuntijuuden kehittyminen Helsingin Diakonissalaitoksen Sylvesterintien lasten intensiivihoidossa. Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää terapeuttista omahoitajuutta sekä siihen tarvittavia taitoja. Vuonna 2010 Kiia Kela ja Lotta Korhonen tekivät opinnäytetyön Kuinka selvitä vanhemmuudesta huumeista? Opas rakkaudesta ja rajoista. Kelan ja Korhosen toiminnallisen opinnäytetyön tavoitteena oli tuottaa materiaali 3–6-vuotiaiden lasten vanhemmille, joka tukee

vanhemmuutta ja kasvatusta Helsingin Diakonissalaitoksen Perheen yhdistetyn hoidon yksikössä.

Pedagogista rakkautta määrittävää ja jäsentävää tutkimusta on tehnyt esimerkiksi Suvi Pelkonen vuoden 2013 kandidaatin tutkielmassaan Pedagoginen rakkaus persoonien välisenä suhteena – näkökulmina kristinusko ja humanismi. Pelkosen tutkimuksen tarkoituksena oli kartoittaa pedagogisen rakkauden käsitettä sekä etsiä sopivaa rakkauden teoriaa. Pelkosen tutkimuksen lähtökohtana on ajatus rakkaudesta ja persoonan ainutlaatuisuudesta kasvatuksen keskeisimpänä arvona. Kati-Pupita Mattila (2008) avaa käsitettä kohtaaminen tekosessaan Arvostava kohtaaminen. Mattila tarkastelee kohtaamista auttamistyön näkökulmasta ja avaa sen syntyyn ja edellytyksiin vaikuttavia tekijöitä.

5 LAPSEN KEHITYS

5.1 Lapsen kehitys

Lastensuojelulaissa lapsi määritellään alle 18-vuotiaaksi henkilöksi ja puolestaan nuori henkilö on lain mukaan 18–20-vuotias (Lastensuojelulaki 2007/417). Kuitenkin kehityspsykologisesti määritellään jako lapsiin ja nuoriin hieman eri tavoin. Omassa työssäni keskityn lapsen kehityksessä kouluikäisistä lapsista 18–vuotiaisiin nuoriin. Käyttäessäni sanaa nuori haluan tällöin korostaa lapsen kehityksen tiettyä vaihetta kehityspsykologisen määritelmän mukaan.

Ihminen kasvaa ja kehittyy koko elämänsä ajan asteittain eri kasvuvaiheista toiseen, jos ihmisen ympäristö on huolehtiva ja suojaava. Lapsen koko kehityksen perusta pohjautuu lasta hoitavan aikuisen ja lapsen väliseen vuorovaikutukseen. Ihmisen keskinäinen ja toimiva vuorovaikutus tulee olla jatkuvaa, yhtenäistä ja vastavuoroista. Tällainen vuorovaikutus vahvistaa lapsen muita sosiaalisia kontakteja ja turvallisuuden tunnetta. (Friis, Eirola & Mannonen 2004, 43–44 .) Lasta hoivaavien henkilöiden ja lapsen välinen vuorovaikutus ja emotionaaliset kokemukset vaikuttavat suuresti lapsen psyykkiseen kehitykseen (Almqvist 2004, 42). Erikson korostaa lapsen kasvussa laadukasta vuorovaikutusta ja lapsen yksilölliset tarpeet huomioivaa hoivaa. Tällainen äidillinen huolenpito luo lapselle lujan perusuottamukseentunteen, joka puolestaan synnyttää lapsessa perustan identiteetintunteelle. Hyvä identiteetintunne auttaa lasta myöhemmin antamalla lapselle tunteen varmuudesta ja turvasta. (Erikson 1982, 241–242.)

Lapsen siirtyessä kotipiiristä laajempisiin sosiaalisiin ympäristöihin hänen roolinsa muuttuu. Koululaisena ja oppijana lapsi kohtaa paljon uusia haasteita ja joutuu tasapainoilemaan Eriksonin mukaan toimeliaisuuden, aikaansaamisen ja alemmuudentunteiden välillä. Lapsen kehitykseen ja psyykkiseen hyvinvointiin vaikuttavat lapsen positiivinen kokemus omasta osaamisestaan ja selviytymisestäään kotona, koulussa sekä kaveripiirissä. Myönteinen minäkäsitys ja toi-

veikkuus omasta osaamisestaan ehkäisee lasta myöhemmiltä käytöshäiriöiltä. Mikäli lapsi epäonnistuu muodostamaan myönteisen minäkäsityksen, lapselle syntyy alemmuuden- ja huonommuudentunteita. Nämä negatiiviset tunteet ovat uhka lapsen emotionaaliselle ja älylliselle kehitykselle ja voivat heijastua myös lapsen ihmissuhteisiin ja tunne-elämään. (Nurmi ym. 2008, 71.)

Lapsen kehityksen keskiössä ovat motoriikka, kieli, ajattelu, liikunnallisuus sekä sosiaaliset että kognitiiviset taidot. Lapsen persoonallisuus kehittyy ja sen tärkeimmät saavutukset ovat Eriksonin mukaan taitavuus ja aloitekyky. Lapsi oppii paljon uutta tietoa, hänen kiinnostuksen kohteena laajenevat ja hän oppii hallitsemaan tunteitaan paremmin. Ymmärtävät ja tukevat aikuiset voivat auttaa lasta kestämään vastoinkäymisiä ja epäonnistumisia paremmin. Lapsen kehitystä ohjaavat säännöt, tavat ja rutiinit. Lapsuudessa opitut perustaidot muodostuvat tärkeäksi perustaksi myöhemmin opituille taidoille ja nuoruuden kehitykselle. (Almqvist 2004, 43–44.) Piaget'n mukaan lapsen jokaisessa vaiheessa psyykinen kehitys, tunne-elämä sekä sosiaaliset suhteet saavuttavat asteittain sopivan tasapainotilan iän mukana. Samalla lapsen henkinen kasvu rakentuu jatkuvasti läpi elämän. (Piaget 1988, 21–22.)

Piaget jakaa lapsen kehityksen eri vaiheisiin erilaisten kehitystehtävien avulla. Kehityskausien järjestys pysyy aina vakiona, mutta vaiheen alkamisajankohtaan vaikuttavat ympäristön suotuisat, viivästyttävät tai jopa estävät vaikutukset, eikä sitä näin ollen voida määritellä ehdottomasti. Lapsen kehitys voi viivästyä vakavasti, jos lapsi saa ympäristöstään vähän hellyyttä ja huomiota. Lapsuudessa koetut puutteet voivat vaikuttaa vielä monen vuoden päähän ja jopa seuraavaankin sukupolveen, sillä aikuisiksi kasvettuaan he usein kohtelevat omia lapsiaan samalla tavalla kuin heitä itseään on kohdeltu. Kun lapsi saa runsaasti huolenpitoa, oikeanlaista ärsykettä ja vuorovaikutusta ympäröiviltä aikuisilta sitä todennäköisemmin hänen kykynsä kehittyvät positiiviseen suuntaan. (Beard 1971, 33, 54–55.) Lapsen identiteettiä vahvistaa tunne siitä, että lapselle tärkeät aikuiset pitävät häntä taitavana ja he hyväksyvät hänet juuri sellaisena kuin hän on. (Almqvist 2004, 45.)

Piaget määrittelee lapsuuden vaiheen alkavan seitsemästä vuodesta ja päättyvän yhteentoista ikävuoteen. Piaget nimeää tämän vaiheen konkreettisten operaatioiden kaudeksi. Seitsemän vuoden iässä lapsen henkisessä kehityksessä tapahtuu ratkaiseva käänne. Lapsessa tapahtuu merkittäviä muutoksia psyykkisessä elämässä kuten älykkyydessä, tunne-elämän kehityksessä sekä yksilöllisessä toiminnassa ja sosiaalisissa suhteissa. Lapsen keskittymiskyky paranee ja itsenäinen työskentely sekä ryhmätyötaidot kehittyvät. Lapsen itsenäinen ajattelukyky vahvistuu samalla kun lapsi opettelee harkitsemaan toimintaansa ennen siihen ryhtymistä. (Piaget 1988, 23,62, 64–65; Nurmi ym. 2008, 81–83.)

Kouluiässä lapsen looginen ajattelu saa alkunsa ja tunne-elämän puolella lapsen moraali ja tahto muovautuvat. Lapsen suhtautuminen sääntöihin muuttuu niin leikeissä kuin myös aikuisen ja lapsen välisessä toiminnassa. Ryhmän yhteiset säännöt korostuvat etenkin peleissä ja niistä opitaan yksimielisesti sopimaan. Lapsuudessa ihminen opettelee tulemaan toimeen toisten lasten ja perheen ulkopuolisten aikuisten kanssa (Almqvist 2004, 45). Lapsi oppii myös ymmärtämään valheen merkityksen ja lapsi korostaa tasa-arvoista oikeudenmukaisuutta, joka huomioi tärkeämmäksi tekijän aikomuksen ja olosuhteen kuin materiaalisena vahingon. (Piaget 1988, 80–82.)

5.2 Nuoren kehitys

Nuoruus sijoitetaan tavallisesti 12–21 ikävuoteen. Nuoruuden ajanjakso voidaan jakaa kehitystehtävien mukaan varhaisnuoruuteen sekä nuoruuden keski- ja loppuvaiheisiin. (Friis ym. 2004, 44.) Varhaisnuoruus sijoittuu 11–14 ikävuoteen ja sen tärkeämpänä kehitystehtävänä on kehon muutokset ja oma suhde muuttuvaan kehoon. Varhaisnuoruus alkaa puberteetista, jolloin hormonitoiminta aktivoituu aiheuttaen kehon muuttumisen ja kasvupyrähdyksen. Nämä suuret muutokset saavat aikaan nuorella hämmennystä ja oman ruumiinkuvan muuttumisen. Nuoren mieliala voi olla välillä ailahtelevaa ja käytös aikuisten ohjeita vastustavaa. Keskinuoruus puolestaan ajoittuu 15–18 vuoteen. Keskinuoruuden tärkein kehitystehtävä on muuttuva suhde vanhempiin. Samalla kun nuori irrottautuu vanhemmistaan on hän herkkä ja haavoittuvainen kaikenlaisille eroko-

kemuksille. (Rantanen 2004, 46–47; Erikson 1982, 249.) Perheessä, koulussa tai jollain muulla alueella tapahtuvat häiriöt vaikuttavat suuresti nuoren itsenäistymiseen ja käyttäytymiseen (Friis ym. 2004, 45).

Nuoruudessa yksilö etsii omaa identiteettiään ja minuuttaan samoin, kuin voimavarojaan. Lyhyen ajan sisällä nuoren sosiaaliset suhteet muuttuvat ja hänen fyysinen ja psyykinen minä kehittyvät. Kognitiivisella tasolla nuori siirtyy konkreettisesta ajattelusta abstraktiin ja loogiseen ajatteluun. Nuoruuden kehitystehäviin kuuluu oman identiteetin löytäminen, suuremman vastuun ottaminen sekä yhteiskuntaan integroituminen. (Friis ym. 2004, 44–45.)

Piaget'n mukaan nuoruusikä alkaa noin 11–12 ikävuodesta. Tätä kautta Piaget nimittää muodollisten operaatioiden kaudeksi, jolloin nuoren persoonallisuus muotoutuu sekä ajattelutoiminta ja tunteet kypsyvät ja lopulta tasapainottuvat. Nuoren seksuaalinen kypsyminen tosin aiheuttaa ohimenevää tasapainotto-
muutta. Nuoren ajattelun kehitys näkyy etenkin teorioiden ymmärtämisessä ja siirtymisessä lapsuuden konkreettisesta ajattelusta muodolliseen ajatteluun. Tunne-elämän tasolla Piaget painottaa nuoruudessa tapahtuvaa persoonallisuuden muodostumista ja yhteiskuntaan sopeutumista. Nuori voi vaikuttaa epä-sosiaaliselta ja jopa yhteiskuntaan sopeutumattomalta, vaikka todellisuudessa nuori pohtii itsekseen paljon yhteiskuntaan liittyviä asioista. (Piaget 1988, 24, 86–88, 91, 95, 107.)

Nuori kehittyy myös sosiaalisella tasolla, jolloin nuoren asema muuttuu niin perheessä, kuin myös ystävien parissa. Kavereista tulee entistä tärkeämpiä ja aiemmin hyväksytyt auktoriteetit kyseenalaistetaan. Nuoren on helppo samaistua oman ikäisiin, sillä heidän seurassaan nuori kokee tulevansa ymmärretyksi eri tavoin kuin aikuisten seurassa (Rantanen 2004, 47). Nuori kuitenkin tarvitsee aikuisen asettamia rajoja tasoittamaan hänen ailahtelevaa käytöstään ja sisäisiä paineitaan (Friis ym. 2004, 45–46). Nuoruudessa on mahdollisuus korjata lapsuusiän traumoja ja kehityksen puutteita. Oikeanlainen apu voi parhaimmassa tapauksessa auttaa nuorta kohti eheämpää aikuisuutta. (Rantanen 2004, 48.)

6 RAKKAUDELINEN VUOROVAIKUTUS

6.1 Varaukseton rakkaus

Varaukseton rakkaus on syvälekäyvää todellista rakkautta, joka vakuuttaa ja hyväksyy lapsen juuri sellaisena kuin hän on, ei hänen tekojensa kautta (Chapman & Campbell 2012, 18). Se on toisen ihmisen persoonan ehdotonta arvostamista (Hellsten 1999, 114). Jokainen terve ja turvallinen suhde tulisi rakentua varauksettomalle rakkaudelle. Se tulisi olla kaiken ihmislähtöisen työkentelyn ihanne, päämäärä ja toimintamalli, jota tavoittelevat niin lasten vanhemmat, kasvatustyön ammattilaiset kuin puolisoikin ja jokainen ihminen, joka kohtaa elämässään toisen ihmisen.

Varaukseton rakkaus tarkoittaa sitä, ettei lapsen tarvitse nähdä erityistä vaivaa saadakseen osakseen rakkautta, eikä rakkauteen vaikuta lapsen teot tai suoritukset. Lapsi saa levosta käsin olla vakuuttunut siitä, että hänestä välitetään ja pidetään huolta. Aikuisen ehdoton rakkaus lasta kohtaan tekee eheästä lapsuudesta mahdollisen. (Hellsten 1999, 261–262.) Se, ettei lapsen tarvitse päivittäin ponnistella, pelätä tai miellyttää muita saadakseen rakkautta, vapauttaa se lapsen suurelta stressiltä ja epävarmuudelta. Lapsi saa keskittyä olemaan oma itsensä, tietäessään olevansa rakastettu ja hyväksytty sellaisenaan.

Työntekijän ja lapsen terveen ja vankan suhteen taustalla tulee olla työntekijän ehdoton rakkaus lasta kohtaan. Vain varaukseton rakkaus voi poistaa lapsen haitallisia syyllisyyden-, pelon-, turvattomuuden- ja katkeruudentunteita. Rakkaus, jossa ei ole minkäänlaisia ehtoja, hyväksyy lapsen luonteenpiirteet ja ulkonäön ja lahjat, mutta myös vammat ja viat. (Chapman & Campbell 2012, 27–28.) Varauksettomassa rakkaudessa työntekijä rakastaa lasta arvokkaana kokonaisuutena, hänen oman ainutlaatuisen persoonansa ja sen ainutkertaisen suhteensa takia, joka hänellä on lapseen. Pyyteetön rakkaus ei satuta tai pyri hyötymään lapsesta millään tavalla vaan asettaa lapsen edun oman etunsa edelle.

Kristillisessä ajattelussa Jumalan rakkaus on täydellistä isän rakkautta luomaansa lasta kohtaan. Se näkyy äärimmäisenä uhrautumisena ja ehdottomana rakkautena ihmisen teoista ja uhmakkuudesta huolimatta. Jumalan rakkaus on lahja, joka voidaan ottaa vastaan Jeesuksessa ilman ihmisen omia ponnisteluja. Kristillinen lähimmäisenrakkaus, johon työ perustuu on sitä, että työntekijä antaa Jumalan rakkauden koskettaa lasta niin, että se osuu hänen haavoittuvuuksiensa ja heikkouksiensa (Hellsten 1999, 115). Rakkaus on tahdon, ei tunteen asia (Heikkilä 2003, 159). Se vaatii työntekijältä rakkaudellista asennetta. Rakkaus on lahja, se on armoa, jota ei tarvitse ansaita. Tällaista rakkautta työntekijän on vaikea antaa lapselle, ellei ole itse ensin kokenut sitä. (Hellsten 1999, 112–113.)

6.2 Lapsi tarvitsee rakkautta

Kaikki lapset tarvitsevat rakkautta ja huolenpitoa. Rakkauden kaipuu on synnynnäistä ja universaalia. Lapsen ensimmäinen perusoikeus olisikin saada osakseen rakkautta. Sekä lasta kasvattavan että lasta ympäröivän yhteiskunnan tehtävänä on antaa rakkautta tehokkaasti ja viisaasti. Jokainen lapsi tarvitsee eheään elämään rakastavaa huolenpitoa, turvallisia ihmissuhteita sekä johdonmukaisia hoivaajia. Lapsen menestyvän elämän ehtona on emotionaalisesti turvallinen ympäristö, jossa rakkautta opetellaan antamaan ja vastaanottamaan. Lapsi muodostaa käsityksensä rakkaudesta ja välittämisestä häntä hoitavien ihmisten tavasta osoittaa rakkautta. Lapsen kokemus rakkaudesta mahdollistaa hyvän lapsuuden. (Jackson 2011, 2–3; Gopnik 2010, 163, 169, 173.)

Rakkaus on lapsen elämän perustus, johon kaikki muu rakentuu. Lapsen tarve rakkaudelle on yhtä perustavanlaatuista, kuin lapsen elämän muut perustarpeet. Ilman hellyyttä, hoitoa ja kiintymyssuhdetta lapsi on vaarassa nälkiintyä ja heikentyä emotionaalisesti. Sekä rakkauden kokeminen että sen antaminen toiselle on pohja kaiken hyvän kasvulle. Lapsi tarvitsee rakkautta kasvaakseen eheäksi, rakastavaksi, antavaksi ja vastuuntuntoiseksi ihmiseksi. Rakkauden kokeminen tuo lapsen elämään turvaa ja toivoa tulevasta ja vain lapsi joka kokee aitoa rakkautta ja välittämistä voi suoriutua elämästään tekemällä parhaan-

sa. Kun lapsi kokee olevansa rakastettu on hän myös paljon tottelevaisempi ja helpommin kasvatettava. (Chapman & Campbell 2012, 7, 17, 24.)

Eryteisesti vaikeasta perhetaustasta tuleva lapsi kärsii usein huonommuudentunteesta, jota lapsen ympäristö on monesti vahvistanut. Jos lapsen minäkuva saa vain vahvistusta hänen ongelmistaan ja epäonnistumisistaan muodostuu tästä lapsen omaakuvaa määrittävä ajatus. Lapsen itsetunto omista kyvyistään, taidoistaan ja voimavaroistaan jää lasta hallitsevan ongelmatarinan alle. (Ketola 2008, 83.) Tästä johtuen etenkin lastensuojelulapset tarvitsevat erityisen paljon rakkautta ja viestejä heidän arvostaan ja ainutlaatuisuudestaan. Nämä korvaavat rakkaudelliset kokemukset vahvistavat myönteistä kuvaa lapsesta ja auttavat muuttamaan lapsen kuvaa itsestään, maailmasta ja tulevaisuudesta. Rakastavassa ja myönteisessä ilmapiirissä lapsen on hyvä olla ja myös mahdollinen häpeäntunne vähenee (Ketola 2008, 70).

Lapsen rakkaudellisen vahvistamisen tavoitteena on tukea lapsen omanarvontunnetta, antaa toivoa tulevaisuuteen ja auttaa lasta näkemään oma tärkeys ja ainutlaatuisuus. Samalla rakkaudelliset vuorovaikutusmenetelmät voivat parhaimmassa tapauksessa parantaa lapsen elämänhallintaa ja itseymmärrystä. Tutkimuksissa on selvinnyt, että lapsuuden kokemukset ja opitut vuorovaikutusmallit siirtyvät eteenpäin lapsen omaan käyttäytymiseen ja myöhemmin myös seuraavaan sukupolveen (Enäkoski & Routasalo 1998, 56). Oppiakseen terveelliset vuorovaikutusmallit, tarvitsee lapsi aikuisen opettavaa esimerkkiä rakkaudellisesta kohtaamisesta.

Se, mitä lapsi oppii maailmasta, ympäristöstä ja ihmisistä, yhdessä varhaisten kokemustensa kanssa vaikuttaa syvällisesti ja tiedostamattomalla tavalla siihen, miten lapsi myöhemmin suhtautuu muihin ihmisiin ja miten hän itse käyttäytyy tulevaisuudessa esimerkiksi omia lapsiaan kohtaan. Teorian kääntäessä positiiviseen valoon, tarkoittaa tämä myös sitä, että varhaiset hyvät ja rakkaudelliset kokemukset vaikuttavat positiivisesti lapsen myöhempään elämään. Ratkaiseva tekijä tähän muutokseen on lapsen uusi kokemus rakkaudesta. Tämä uusi kokemus saa pikkuhiljaa aikaan tarvittavaa muutosta lapsen aiemmissa kokemusten pohjalta syntyneissä rakkauden teorioissa. Kun lapsi saa riittävästi näitä uu-

sia kokemuksia hellyydestä ja turvallisesta vuorovaikutuksesta on suurikin muutos mahdollinen. Uuden kokemuksen taustalla voi olla yksikin omistautunut työntekijä, joka on valmis muuttamaan turvattoman lapsen elämää rakastavaan ja eheään suuntaan. (Gopnik 2010, 163, 169–170, 172.)

Työntekijän välittämä empatia auttaa lasta selviytymään vaikeistakin tilanteista, sillä tällöin työntekijä jakaa lapsen tunnetilan ja näin sen voimakkuus vähenee. Yhdessä koetut myönteiset tunnetilat puolestaan voimistuvat. Työntekijä voi välittää empatiaa niin sanallisesti kuin myös sanattomastikin. Työntekijä voi esimerkiksi rauhoittaa lasta empaattisella ja lempeällä puheella tai vastaavasti sanattomasti myötätuntoisella katseella tai silittämällä hellästi lapsen hiuksia kunnes tämä tyyntyy. (Hughes 2011, 114–115, 215.)

6.3 Lapsen emotionaalinen nälkä

Rakkaus on lapsen suurin emotionaalinen tarve, joka vaikuttaa merkityksellisesti työntekijän ja lapsen suhteeseen, sekä lapsen omaan olemiseen ja käytökseen. Lapsi tarvitsee päivittäin työntekijän huomiota ja läheisyyttä, jotta lapsen tunneperäiset tarpeet täyttyvät. Kun lapsen tunne-elämän tarpeet täytetään näkyy se lähes heti lapsen koko olemuksessa, tunnetilassa, käytöksessä ja tottelevaisuudessa. Mitä kylläisempi lapsi on emotionaalisesti sitä myönteisempi ja paremmin käyttäytyvä hän on. Tällöin lapsen on helpompi tulla toimeen itsensä ja muiden kanssa ja hän voi kasvaa ja kehittyä parhaimmalla tavalla, ilman turhia ja haitallisia häiriötekijöitä. Lapsella on myös enemmän varmuutta ja itsetuottamusta selvitä maailmassa ja paineiden alla. Lapsi, joka kärsii emotionaalisesta nälästä on tavallisesti kitisevä, syrjään vetäytyvä, tottelematon ja masentunut. (Chapman & Campbell 2012, 23, 32, 34, 37.)

Lapsen emotionaalinen tarve täyttyy, kun työntekijä käyttää tarpeeksi paljon erilaisia rakkaudellisia vuorovaikutusmalleja ja rakkaudellista kohtaamista arjen keskellä. Jos lapsi ei saa tarpeeksi rakkautta alkaa hän oireilla muuttamalla esimerkiksi tottelemattomaksi ja äreäksi (Chapman & Campbell 2012, 17). Nuorempien lasten emotionaalista rakkauden tarvetta on verrattuna helpompi täyt-

tää kuin vanhempien lasten, mutta nuoremmat lapset tarvitsevat lähes jatkuvaa läheisyyttä ja rakkaudenosoituksia, jotta heidän emotionaalinen nälkensä häviäisi. Vanhemmat lapset ovat haastavampia sen tähden, että heidän emotionaalinen nälkensä on suurempi. (Chapman & Campbell 2012, 36.)

Jos työntekijä huomaa lapsen käytöksen muuttuneen negatiiviseen suuntaa tulee hänen erityisesti miettiä, mitä lapsi voisi kaivata. Ensin kuitenkin tulee tyydyttää lapsen emotionaalinen rakkauden tarve, koska se on monen tottelemattoman ja huonosti käyttäytyvän lapsen toiminnan syy. (Chapman & Campbell 2012, 103.) Jos ratkaisu lapsen oireiluun löytyy tyydyttämällä hänen emotionaalinen nälkensä, oli oireilun todellinen syy rakkauden kaipuu. Lapsen rakkaudellinen tarve on todellinen, eikä sitä tule koskaan vähätellä.

6.4 Kiintymyssuhde

Ihmissuhteilla on merkittävä vaikutus niin lapsen kognitiiviseen, sosiaaliseen kuin myös emotionaaliseen kehitykseen (Rusanen 2011, 58). Lisäksi se vaikuttaa myös lapsen käyttäytymiseen, empatiakykyyn ja jopa biologiseen kehitykseen. Ainsworthin ja Bowlbyn mukaan kiintymyssuhde perustuu kuuteen elementtiin. Kiintymyssuhteen tulee olla pysyvää, emotionaalisesti tärkeää ja kohdistettuna tiettyyn henkilöön. Suhteen tarkoituksena on ylläpitää yhteyttä toiseen henkilöön saamalla turvaa, lohtua ja hyvää oloa. Kiintymyssuhteessa vastentahtoinen erossa olo aiheuttaa ahdistusta. (Hughes 2011, 15, 19–20.)

Kiintymys tarkoittaa tunnesidettä, joka muodostuu lapsen ja häntä hoitavan aikuisen välille, jota lapsi pitää turvallisimpana (Rusanen 2011, 27). Kiintymyssuhdeteoria tutkii lapsen kiinnittymistä aikuiseen sekä sitä miten vanhempi vaikuttaa omalla toiminnallaan kyseiseen suhteeseen (Kalland 2001, 198–199). Kiintymyssuhde perustuu turvallisuudelle ja lapsen kasvattajan tärkein tehtävä onkin luoda ja ylläpitää turvallisuudentunnetta lapsen kanssa. Turvallisuudentunteen tulee rakentaa lapselle aina uudestaan, kun lapsi kokee jonkin vaaran uhkaavan häntä. Vasta sitten kun lapsi kokee olonsa riittävän turvalliseksi pysyy hän keskittymään tasapainoiseen kehitykseen ja tutkimaan ympäristöään.

Eheässä kiintymyssuhteessa kasvattajalla on tunneside lapseen, mutta hän ei ole kiintynyt lapseen tai tukeudu ja hae turvaa hänestä. (Hughes 2011, 25, 31–32)

Bowlbyn kiintymyssuhdeteorian mukaan lapsi tarvitsee elämässä pärjäämiseen ja terveeseen kehitykseen vähintään yhden vahvan kiintymyssuhteen henkilöön, joka oikeasti välittää hänestä. Jotta lapsi kykenee muodostamaan tulevaisuudessa muita kiintymyssuhteita tarvitsee hän kokemuksen ja mallin turvallisuudesta muita kiintymyssuhteita tarvitsee hän kokemuksen ja mallin turvallisuudesta henkilöstä, jonka puoleen hän voi kääntyä missä tilanteessa tahansa. Lapsi tarvitsee elämässään pysyvyyttä, tärkeitä aikuisia ja aitoa kiinnostusta sekä läsnäoloa päivittäin. (Rusanen 2011, 27, 65, 198, 302.) Erityisesti huostaan otettu lapsi tarvitsee uusia korvaavia ihmissuhteita, koska lapsi ei todennäköisesti saa tarvitsemaansa suhdetta ja läheisyyttä omilta vanhemmiltaan (Taskinen 2010, 126). Lapsi tarvitsee fyysisen hoivan lisäksi myös aikuisen kykyä havaita ja vastata hänen tunnetilansa (Kalland 2001, 203).

Kiintymyssuhdeteoria perustuu olettamukseen, että lapsuudessa kiintymyssuhteet voivat kehittyä joko turvallisiksi tai turvattomiksi. Kiintymyssuhdemallin taustalla vaikuttaa lapsen kokemus lohdutuksen saamisesta ja hänen hätäänsä vastaamisesta (Tamminen 2004, 51). Turvallisesti kiintyneellä lapsella on parempi itsetunto ja luottamus omiin kykyihinsä, kuin turvattomalla ja hän kykenee muodostamaan myös parempia kiintymyssuhteita muihin ympäröiviin ihmisiin. Tämä edistää lapsen sosiaalista kehitystä ja valmiuksia toimia erilaisten ihmisten kanssa. Kyseisen lapsen emotionaalinen ilmaisu on tasapainoista, avointa ja tilanteeseen sopivaa. Turvallisesti kiintynyt lapsi on vähemmän aggressiivinen ja selviytyy konfliktitilanteista turvattomaa lasta paremmin. Turvallinen kiintymyssuhde on myös emotionaalinen suhde. Vahva emotionaalinen puoli näkyy aikuisen kyvyssä olla saatavilla ja sensitiivinen eli tunnistaa lapsen emotiot ja tunnetilat. Hyvässä kiintymyssuhteessa lapsen emotionaaliset kyvyt kehittyvät, kun tunteita opitaan ilmaisemaan eri keinoin. (Rusanen 2011, 57–58, 63–64; Hughes 2011, 21, 148.)

Turvattomassa kiintymysmallissa lapsen kiintymysjärjestelmä on häiriintynyt lasta kohdanneen kaltoin kohtelun tai pelkästään laiminlyönnin takia. Jos työntekijä

toistuvasti jättää vastaamatta lapsen hätään ja tarpeisiin tai jos hänen reagoiminen on epäjohdonmukaista voi lapselle kehittyä turvaton kiintymismalli. (Rusanen 2011, 65, 289.) Turvaton kiintymyssuhde vaikuttaa lapsen mielenterveyteen ja saattaa aiheuttaa käytösongelmia, huonoa itsetuntoa ja vaikeuksia ihmissuhteissa (Tamminen 2004, 52). Turvattomasti kiintynyt lapsi tarvitseekin kipeästi työntekijältä läheistä ja positiivista kontaktia, sillä lapsi on saattanut kokea elintärkeän ihmissuhteen katkeamisen (Rusanen 2011, 70; Kalland 2001, 204).

Turvattoman kiintymismallin eräs muoto on välttelevä kiintymismalli, jossa aikuisen välinpitämättömyys aiheuttaa lapsessa hylkäämisen tunteita, joka johtaa lapsen yritykseen selviytyä hädässään yksin. Välttelevässä kiintymismallissa lapsi ei saa kaipaamaansa ja kipeästi tarvitsemaansa hoivaa, fyysistä läheisyyttä eikä katsekontaktia. Koska lapsi ei ole saanut aikuiselta riittävästi apua hätäänsä, joutuu hän turvautumaan passiivisuuteen ja kätkemään surunsa. Lapsen vuorovaikutus on rajoittunutta ja emotionaalinen tunneilmaisu estynyttä, sillä aikuinen vetäytyy lapsen luota silloin kun häntä tarvittaisiin eniten. Lisäksi lapsen ahdistus kasvaa ja epäonnistumisen tunteet lisääntyvät. Muita turvattoman kiintymismallin muotoja ovat esimerkiksi ristiriitainen ja jäsentymätön kiintymismalli, joissa kummassakin lapsi on haavoittuvainen, pelokas ja hämmennyt lasta hoivaavan aikuisen epäjohdonmukaisesta käyttäytymisestä. Turvattomalla lapsella on vaikeuksia selviytyä elämän haasteista puutteellisen itsetuottamuksen ja kehittymättömien taitojen takia. (Rusanen 2011, 65–68; Hughes 2011, 21.)

Lapsen turvattomuus saattaa ilmetä aggressiivisuutena, ylivilkkautena, masentuneisuutena sekä keskittymiskyvyn puutteena tai vetäytyvänä käytöksenä. Lapsen huonon käytöksen taustalla voi kuitenkin olla yritys saada aikuinen reagoimaan tavalla, joka auttaa häntä rauhoittumaan. Turvattomasti kiintyneen lapsen kohdalla aikuisen tulee aktiivisesti ja järjestelmällisesti luoda kontaktia lapseen ja vastata hänen yksilöllisiin tarpeisiinsa mahdollisimman nopeasti. Uudet korvaavat kokemukset työntekijän antamasta jatkuvasta ja päivittäisestä huolenpidosta, välittämisestä ja turvallisesta vuorovaikutuksesta voivat mahdollisesti muuttaa lapsen kiintymismallia. Turvallisuuden tunteen saavuttaminen ja

selviytymiskeinojen rakentaminen on kasvattajan vastuulla, sillä lapsi on häntä hoitavan aikuisen varassa. Kiintymyssuhde ei muodostu itsestään, vaan vaatii aikuiselta aitoa kiinnostusta ja jatkuvaa yhteydenpitoa lapseen, jotta hänen turvallisuudentunteensa vahvistuisi. Hoivaajan tulisi luoda ilmapiiri, jossa lapsi uskaltaa kääntyä aikuisen puoleen milloin tahansa. (Rusanen 2011, 116, 197, 206, 287, 291, 307, 3017; Hughes 2011, 22.)

Lapsi oireilee mikäli ei saa päivän aikana tarpeeksi aikuisen huolehtivaa lämpöä ja emotionaalista vuorovaikutusta. Lapsi ei kykene taltioimaan satunnaisesti saamaansa hellyyttä niihin hetkiin, jolloin lapsi tarvitsee rakkautta ja välittämistä. Hellyyttä ja emotionaalista lämpöä tulee näin ollen antaa lapselle runsaasti ja päivittäin, jotta lapsen kehitys ei vaarantuisi. Turvallisen kiintymyskohteen kanssa vietetyn ajan määrällä ja laadulla on suuri merkitys lapsen tasapainoisen kasvun ja psyykkisen kehityksen kanssa (Tamminen 2004, 51). Kiintymyssuhteen laadussa tulee kiinnittää huomio aikuisen kykyyn kommunikoida vastavuoroisesti ja lapsen tarpeet huomioonottaen. Lapsi tarvitsee aikuisen, joka sitoutuu rakentamaan turvallista suhdetta lapseen vähintään kahdeksi vuodeksi kerrallaan. Mitä pienemmästä lapsesta on kyse, sitä enemmän hän tarvitsee kahdenkeskistä kontaktia. (Rusanen 2011, 196, 217, 305, 307, 317.)

6.5 Työntekijän rakkaudellinen vuorovaikutus

Työntekijän ammatillisuus antaa välineitä rakentavan vuorovaikutuksen toteuttamiseen. Ammatillisuus ei kuitenkaan itsessään auta arvostavassa, ihmisten välisessä kohtaamisessa. Lämmin ja merkityksellinen kohtaaminen tapahtuu läsnäolon ja jakamisen kautta sekä ottamalla lapsi vakavasti. Tämä vaatii työntekijältä toisen persoonallisuuden arvostamista ja välittämistä sekä ennakkoluolettomuutta. Lapsen ihmisyyden arvostaminen ei ole sidoksissa lapsen onnistumisiin tai epäonnistumisiin eikä saavutuksiin tai saavuttamatta jättämisiin. Työntekijän ja lapsen välillä kohtaaminen on arkista, aitoa ja yksinkertaista kanssakäymistä. Arvostavaa kohtaamista voi ja tulee oppia, mutta se vaatii uskallusta asettua todelliseen vuorovaikutukseen ja kykyä muuttaa omaa toiminta-

taansa lapsen hyvinvoinnin edistämiseksi. (Mattila 2008, 12–15, 20–21, 32–33, 51.)

Lapsen rakkaudellinen kohtaaminen edellyttää työntekijältä ihmisyyden arvostamista, nöyrää asennetta ja toisen asemaan asettumista. Työntekijän tulisi lapsen kanssa pyrkiä aina olemaan luottamuksellinen, empaattinen ja helposti lähestyttävä. Jotta kohtaaminen olisi hyvää tulee työntekijän ymmärtää niin oma arvonsa, mutta myös toisen ihmisen yhtäläinen arvo ja ainutkertaisuus. Rakkaudellinen vuorovaikutus vaatii usein uskallusta laittaa itsensä likoon ja rohkeutta katsoa toista ihmistä kauniisti. (Mattila 2011, 17–18.)

Lastensuojelutyössä työntekijän ja lapsen välisessä ihmissuhteessa voi parhaimmillaan tapahtua korjaavaa työtä. Tämä kuitenkin edellyttää työntekijältä yhteisen ajan antamista, riittävää osaamista, henkilökohtaisuutta ja yhteisiä kokemuksia. (Taskinen 2010, 130.) Lapsen kasvatuksesta ja hoidosta vastaavan henkilön tehtävänä on ottaa vastuuta ja tukea lapsen rakkaudellista ja vahvistavaa kohtaamista omalla toiminnallaan. Työntekijän tehtävänä on varmistaa, ettei lapsi koskaan menetä turvallisuudentunnettaan tai loukkaamattomuuttaan. Työntekijän vastuulla on turvata lapsen oikeus tulla kohdatuksi niin rakkaudellisesti kuin arvostavastikin. Lapsen persoonaa ja tarinaa tulee aina kunnioittaa, vaikka lapsen käyttäytyminen tai puhe ei välttämättä joka kerta miellyttäisi. Työntekijän tavoitteena on aina vahvistaa ja tukea lapsen persoonaa, eikä muuttaa sitä. (Mattila 2011, 18, 25.) Työntekijä on lasta varten, eikä toisinpäin (Hellsten 1999, 115).

Työntekijän ensimmäinen ja monesti haastavin tehtävä kaiken vuorovaikutuksen aluksi on saada lapsi suostuteltua vuorovaikutukselliseen yhteyteen kanssaan. Tämän jälkeen on mahdollista syntyä työntekijän ja lapsen välille tunneyhteys, joka on tuottavan yhteistyön lähtökohta. (Ketola 2008, 63, 70.) Lapsi tarvitsee iloa tuottavaa vuorovaikutusta, jossa ei riitä pelkkä työntekijän läsnäolo tai saatavilla olo, vaan vuorovaikutus vaatii työntekijältä aloitteiden tekemistä. Työntekijän on oltava sensitiivinen ottaessaan huomioon lapsen vireystila ja vastaanottokyky vuorovaikutuksen ajoituksessa. (Rusanen 2011, 199.)

Jotta vuorovaikutus lapsen kanssa tuottaisi tulosta, tulee työntekijän oma asenne lasta kohtaan olla rakastava, myönteinen ja ymmärtäväinen. Työntekijän tulisi olemuksellaan välittää lapselle olevansa helposti lähestyttävä ja kiinnostunut hänen hyvinvoinnistaan, kokemuksistaan ja tunteistaan. (Ketola 2008, 63, 70.) Lapset ovat erittäin herkkiä aistimaan työntekijän tunteet ja suhtautuminen heihin. Juuri tämän takia lapset ovat erittäin tietoisia työntekijän tavoista välittää rakkautta. (Chapman & Campbell 2012, 26). Työntekijän kyky eläytyä arjen eri tilanteisiin ja kokemuksiin lapsen kannalta katsottuna vaikuttaa siihen miten lapsi kokee työntekijän osallisuuden ja läsnäolon hänen elämässään (Överlund & Pesonen 1996, 9).

Työntekijän ja lapsen kohtaamisessa on huomioitava se, että aikuisella on aina suurempi vastuu lapsen kohtaamisessa ja vuorovaikutuksessa, vaikka ihmisenä lapsi on yhdenvertainen. Työntekijältä siksi odotetaan kommunikoinnissa erityistä lempeyttä, joustavuutta, tarkkanäköisyyttä ja huolehtivaisuutta lapsen kanssa toimiessaan. Työntekijä on toiminnallaan lupautunut edistämään ja puolustamaan lapsen turvallista kasvua. Lapsen puolustajana oleminen tarkoittaa sitä, että työntekijä asettuu lapsen puolelle, ottaa hänet vakavasti, kunnioittaa hänen persoonaansa, eikä anna kenenkään heikentää lapsen itsetuntoa, alistaa tai pilkata häntä. Työntekijän tehtävänä on seisoa lapsen rinnalla ja auttaa lasta omaksumaan oma arvonsa. (Mattila 2011, 18, 20, 102.)

Lasten kanssa työskentelevän henkilön tulisi panostaa lasta kunnioittavaan ja rakastavaan yhdessäoloon, sillä yhdessä olo kasvattaa turvallisuudentunnetta ja turvallisuus kuuluu lapsen hyvän kasvun perustaan. Muita lapsen hyvän kasvun lähtökohtia ovat sellainen vuorovaikutus, jossa lapsi voi jakaa niin omia ilojaan, kuin huoliaankin luotettavan työntekijän kanssa sekä tasainen, lapsen jatkuvuuden tunnetta lujittava arki. (Mattila 2011, 62, 67–68.) Sanojen lisäksi työntekijän tulisi käyttää kommunikoinnissaan ilmeitä, eleitä, äänensävyjä ja kehonkieltä välittääkseen lapselle aktiivista vuorovaikutusta ja rakkaudellista suhtautumista. Jo pelkästään lapsen nimen käyttäminen on osoitus rakkaudellisesta välittämisestä, se saa lapsen tuntemaan itsensä huomionarvoiseksi ja arvokkaaksi. (Asikainen yms. 2012, 33.)

Erityisesti lastensuojelun kentällä työntekijöiden on huolehdittava, että lapsi saa riittävästi ja monipuolisesti aistikokemuksia, hellyyttä ja eri vuorovaikutuksen muotoja, joita tavallisesti lapsi saa omilta vanhemmiltaan. Jos lapsen elämässä on puutosta rakkaudellisesta kohtaamisesta tai ihmiskontakteja on niukasti voi se vaikuttaa heikentävästi lapsen sensoriseen, motoriseen ja älylliseen kehitykseen. (Enäkoski & Routasalo 1998, 53–54.) Lohdutusta asiaan kuitenkin tuo ajatus siitä, että jokainen hyvä ja rakastava kohtaaminen on lapselle tärkeä (Mattila 2011, 18).

Itsetunnon ja omanarvontunnon vahvistuminen näyttää olevan riippuvainen siitä, että lapsella on yksikin tärkeä aikuinen, joka on luotettava ja näkee lapsen ja pitää hänen olemassaolon oikeutta selviönä sekä lisää hänen uskoaan tulevaisuuteen ja elämässä pärjäämiseen. (Mattila 2011, 19).

Tämä yksikin tärkeä aikuinen voi siis olla myös kodin ulkopuolinen henkilö, joka näkee, ymmärtää ja täyttää lapsen tarpeet tulla kohdatuksi rakkaudellisesti ja arvostavasti. Tällainen aikuinen uskoo lapsen kykyihin ja tukee lapsen oikeutta turvalliseen ja eheään lapsuuteen. (Mattila 2011, 19, 23.)

Jotta lasta voimistava kohtaaminen voisi syntyä, tulee työntekijän voida kokea aitoa iloa lapsesta. Sen tulee näkyä työntekijän tavasta hoitaa, tukea ja innostua lapsesta. (Mattila 2011, 39.) Vaikka työntekijä ei aina kokisi ilon tunteita lapsesta, tulee hänen muistaa, että jokainen lapsi on ilon ja hellyyden arvoinen ja tarvitsee aikuisen rakastavaa vuorovaikutusta päivittäin. Työntekijän on hyvä välillä pysähtyä miettimään omaa rakkaudellista asennettaan lasta kohtaan ja sitä miten ja kuinka usein hän tuo sen näkyviin omassa toiminnassaan (Skinnari 2004, 87).

Oikeamielisyys rohkaisee erityisesti näkemään heikon ihmisen ja vahvistamaan häntä. Oikeamielisyys kehottaa rakastamaan häntä, jota kukaan ei ole rakastanut. – – Se kehottaa katsomaan häntä, jonka katsomista vältellään, ja puolustamaan häntä, joka on unohdettu. (Mattila 2008, 28.)

7 RAKKAUDELLISEN VUOROVAIKUTUKSEN MUODOT

7.1 Rakkaudellisen vuorovaikutuksen muodot

Työntekijä voi aidosti luulla kohtaavansa lasta rakkaudellisesti, mutta jos lapsi ei itse koe tulevansa rakastetuksi, ei siitä ole niin paljon hyötyä (Chapman & Campbell 2012, 8). Juuri tämän takia työntekijän on syytä käyttää erilaisia rakkaudellisen kohtaamisen tapoja monipuolisesti saadakseen selville mikä on kullekin lapselle hänelle merkityksellisin rakkaudellisen vuorovaikutuksen muoto, jonka kautta lapsi todella kokee tulevansa rakastetuksi. Rakkaudellisen vuorovaikutuksen muotoja ovat turvallinen kosketus, parantava läsnäolo, rohkaisevat sanat ja hellä katse. Käyttämällä kaikkia näitä erilaisia tapoja osoittaa rakkautta työntekijä voi olla varma, että lapsen emotionaalinen nälkä tyydyttyy (Chapman & Campbell 2012, 17).

Lapselle voi nousta yksi rakkaudellisen kohtaamisen tapa ylitse muiden. Tämä lapsen ensisijainen rakkaudellisen vuorovaikutuksen muoto viestii lapselle selvimmin ja eniten hänen arvostaan. Sen kautta lapsi kokee rakkauden parhaiten ja herkimmin. Lapselle ensisijainen rakkaudellisen vuorovaikutuksen muoto saa lapsen kokemaan itsensä rakastetuksi ja tärkeäksi. Tämä kehittyy lapselle vasta viiden ikävuoden jälkeen, mutta voi muuttua tai painottua eri tavoin lapsen eri elämänvaiheiden aikana. Jos työntekijä on tietoinen lapselle tärkeimmästä rakkaudellisen vuorovaikutuksen muodosta tulee sitä antaa lapselle eniten, jotta lapsen emotionaalinen nälkä pysyisi koko lapsuudenajan tyydytettynä. Vaikka lapsen ensisijainen rakkaudellisen vuorovaikutuksen muoto onkin tärkein, vastaanottaa hän lisäksi muita rakkauden osoittamisen tapoja, sillä ei tule unohtaa, että myös niillä on suuri merkitys lapsen terveessä kasvussa. (Chapman & Campbell 2012, 7, 17, 28, 40.) Lapsen oma vuorovaikutus koostuu näistä kaikista eri vuorovaikutuksen keinoista muun muassa katseesta, ilmeistä, kosketuksesta, sanoista sekä koko kehon liikkeistä. Jotta lapsi oppisi hallitsemaan kaikkia vuorovaikutuksen eri keinoja tulee aikuisen havainnoida ja näyttää itse

esimerkkiä miten eri tapoja tulee käyttää turvallisesti ja rakastavasti toisen ihmisen kohtaamisessa. (Överlund & Pesonen 1996, 16.)

Ihmiset kokevat rakkautta eri tavoin. Jotkut lapset tuntevat itsensä rakastetuiksi kuullessaan tiettyä sanoja ja toiset puolestaan, kun heitä kohdellaan tietyllä tavalla. Jokainen työntekijä ilmaisee rakkauttaan toisille tavalla, joka omasta mielestään osoittaa rakkautta parhaiten. Työntekijä voi kuitenkin tietoisesti opetella rakkauden välittämistä yksilöllisesti kullekin lapselle ja löytää hänen ensisijainen tapa ottaa vastaan rakkautta. Näin lapsi kokee itsensä rakastetuksi ja arvokkaaksi. (Sibley 2000, 20.) Tämä on kasvattajan yksi tärkeimmistä taidoista, sillä lapsen tulisi oppia sekä vastaanottamaan että antamaan rakkautta sen kaikissa eri muodoissa. Kun lapsi oppii käyttämään näitä erilaisia rakkaudellisen vuorovaikutuksen keinoja, osaa hän tulevaisuudessa osoittaa monipuolisesti rakkautta häntä ympäröiville ihmisille. (Chapman & Campbell 2012, 6, 28, 112.)

Ensisijainen rakkaudellisen vuorovaikutuksen muoto hoitaa lasta eniten, mutta sillä on myös kääntöpuolensa – väärin käytettynä se myös satuttaa eniten. Jos työntekijä käyttää lapsen ensisijaista vuorovaikutuksen muotoa rangaistuskeinona voi esimerkiksi haavoittavat sanat loukata ja satuttaa lasta paljon syvemältä, kuin voisi edes arvata. (Chapman & Campbell 2012, 40.) Työntekijän toiminta ja erityisesti rangaistukset tulisi aina olla tarkkaan mietittyjä, jotta ne eivät aiheuttaisi syvää kipua ja häpeää lapsessa.

Rakkaudellisen kohtaamisen perustavanlaatuinen elementti on lapsilähtöisyys, josta ei ole varaa tinkiä. Lapsen rakkaudellisessa tukemisessä on huomioitava jokaisen lapsen yksilölliset ominaisuudet ja kehitystaso. Lasta ei myöskään saa missään vaiheessa pakottaa yhteiseen vuorovaikutukseen tai hoivaan, vaan hänellä on aina oltava oikeus kieltäytyä osallistumasta. Lapsilähtöinen työskentely auttaa lasta löytämään voimavaroja sekä itsestään, että häntä ympäröivistä ihmisistä, samalla kun se vahvistaa lasta (Ketola 2008, 79, 81).

7.2 Aito läsnäolo

Työntekijän kokonaisvaltainen läsnäolo lapsen elämässä on yksi onnellisen lapsuuden elementeistä (Haarakangas 2011, 24). Lapsi kokee itsensä tärkeäksi ja rakastetuksi kun saa työntekijän huomion kokonaan itselleen. Jakamaton huomio työntekijän ja lapsen välillä onkin läsnäolon yksi tärkeimmistä ominaisuuksista. (Luumi 2003, 43; Chapman & Campbell 2012, 63, 65.) Yhdessä tekemisen ja leikin avulla on lapsen kanssa luontevaa käydä vuoropuhelua ja välittää lapselle viestejä hänen tärkeydestään ja ainutlaatuisuudestaan. Samalla leikki tukee lapsen elämänhallinnan tunnetta ja osallisuutta. (Ketola 2008, 85, 94.) Kun työntekijä antaa aikaansa lapselle välittää hän vahvan viestin siitä, että lapsi on työntekijän ajan arvoinen ja hänen kanssaan on hyvä olla.

Lapsen kanssa vietettyjen yhteisten hauskojen hetkien aikana on työntekijän mahdollista ruveta rakentamaan luottamukseen perustuvaa vuorovaikutussuhdetta (Ketola 2008, 65). Työntekijän viettäessä laatuaikaa lapsen kanssa tulee hänen mennä lapsen fyysisen ja emotionaalisen kehityksen tasolle kohdatakseen hänet paremmin (Chapman & Campbell 2012, 65). Lapsi rentoutuu ja innostuu työntekijän kanssa tehtävästä toiminnasta, kun toimintaympäristö on tarpeeksi houkutteleva. Lapsen kanssa käytettävät toiminnalliset menetelmät tulee olla lapsen kehitystason mukaisia. (Ketola 2008, 65, 82.)

Lastensuojelun kentällä lasten kanssa voi hyvin hyödyntää toiminnallisia menetelmiä, leikinomaista työtapaa ja mukavaa yhdessäoloa. Leikki ja yhdessä tekeminen on lapselle luontainen tapa ilmaista itseään sekä vastaanottaa että ymmärtää ulkoa tulevia rakkaudellisen vuorovaikutuksen viestejä. Viesti rakkaudesta voi mennä paremmin perille toiminnallisten keinojen välityksellä. Varsinkin jos lapsella on vaikeuksia kielellisen osaamisen tai hahmottamisen alueella on yhteinen tekeminen ja yhdessäolo tärkeämpi keino välittää rakkautta kuin sanalliset keinot. (Ketola 2008, 85, 94–95.) Lastensuojelussa tärkeämpää kuin itse tekeminen on lapsen ja työntekijän yhdessä viettämä aika. Se mitä tehdään on toisarvoista yhdessäolon ja suhteen rakentumisen kannalta. Jokainen hetki lapsen kanssa on ainutlaatuinen ja upea tilaisuus tukea lapsen sisäis-

tä kaipuuta läheisyyteen ja rakkauteen. (Ketola 2008, 96; Chapman & Campbell 2012, 65.)

Läsnäoloon kuuluvat lapsen kanssa käytävät syvälliset keskustelut. Lapsi oppii yhteisistä keskusteluhetkistä enemmän kuin arvata saattaa. Yhteiset keskustelut ovat ehdottoman tärkeitä iästä riippumatta. Etenkin nukkumaanmenon yhteydessä yhteinen keskustelu lapsen kanssa voi olla luonnollinen ja hyvä hetki kuunnella lapsen mielteitä päivästä. Yhdessä luetun iltasadun tai tarinan jälkeen on helppo ottaa puheeksi tarinassa esiintyviä teemoja ja tunteita. (Chapman & Campbell 2012, 67–69.) Keskustelemalla ja kuuntelemalla mitä lapsella on sanottavaa työntekijä ilmaisee lapselle, että hän on ajan arvoinen ja että työntekijä on kiinnostunut mitä lapsella on sanottavaa. Tärkeintä on kuitenkin antaa lapsen itse puhua ja kertoa tunteistaan ja mielteistään.

Yhteisen kahdenkeskisen ajan löytäminen voi olla vaikeaa, mutta se on välttämätöntä ja siksi siihen tulee panostaa. Laatu aika ei vaadi menemistä jonnekin erikoiseen paikkaan, sillä jakamatonta huomioita voi tarjota melkein missä tahansa. Kiireettömän läsnäolon antaminen lapselle on välillä erittäin haastavaa ja joskus lapsi vaatii sitä juuri kun siihen ei ole voimia tai aikaa. (Chapman & Campbell 2012, 37, 65.) Arjen kiireiden keskellä yhteisen ajan voi löytää ottamalla lapsi mukaan esimerkiksi siivoamiseen tai ruuanlaittoon. Tärkeintä on pyrkiä keskittymään lapseen koko yhdessä vietetyn hetken ajan.

7.3 Hyväksyvä katse

Ihmisten välinen vuorovaikutus alkaa usein kauniilla katseella ja ystävällisellä eleellä. Hyvän ja rakastavan katseen erottaa siitä, että se pitää sisällään kunnioitusta, iloa, hellyyttä, toivoa, anteeksiantoa ja luottamusta. Siitä huokuu toisen ihmisen arvostus ja tärkeys. (Mattila 2011, 15, 27.) Katsekontaktin avulla työntekijä voi ilmaista lapselle erilaisia tunnetiloja ja sanattomia viestejä (Överlund & Pesonen 1996, 7). Rakkaudellinen katsekontakti on tehokas keino välittää lapselle rakkautta suoraan omasta sydäimestä (Chapman & Campbell 2012, 66), sillä hymykontakti lapseen viestiin kiintymyksestä, hellyydestä ja läsnäolosta.

Tutkimusten mukaan monet aikuiset käyttävät katsekontaktia lähinnä negatiivisesti, kun lasta nuhdellaan tai lapselle annetaan tarkkoja ohjeita. Jos lasta puolestaan katsotaan rakastavasti vain silloin, kun lapsi miellyttää työntekijää, on lapsen saama rakkaudellinen viesti tällöin ehdollista rakkautta, joka voi pahimmassa tapauksessa vaurioittaa lapsen kasvua. (Chapman & Campbell 2012, 66.) Katsekontakti lapsen kanssa on tavallisesti lyhytkestoinen, mutta niitä on useita. Katsekontakti on työntekijän ja lapsen suhteessa tärkeä elementti, sillä se luo yhteyttä ja vaikuttaa kiintymyssuhteen kehittymiseen. (Överlund & Pesonen 1996, 7, Sinkkonen 2010, 33.)

Lapsi hakee työntekijän katseesta jatkuvasti hyväksyntää ja varmistusta sille, että hän on ainutkertainen ja rakastettu, työntekijälle tärkeä henkilö. Katseen avulla työntekijä voikin ilmaista lapselle kiinnostusta ja halua olla läsnä. Sen avulla voi rohkaista lasta ja näyttää, että on lapsen tukena ja turvana. Työntekijä voi omalla katseellaan kertoa lapselle, että hän on valmis kestämaan lapsen moninaiset tunteet, ajatukset ja vaikeatkin kokemukset. Lapsen hyvä kasvu perustuu nähdyksi tulemiseen, siihen, että lapsi nähdään ja hyväksytään juuri sellaisena, kun hän on kaikkine lahjoineen, luonteenpiirteineen, tarpeineen ja kokemuksineen. Tämä kasvattaa ja vahvistaa lapsen itsetuntoa, omanarvontuntoa ja luottamusta toisiin ihmisiin. (Mattila 2011, 29–31, 33.)

7.4 Rohkaisevat sanat

Sanoilla on suuri voima, joko ne rakentavat tai tuhoavat. Oikein käytettyinä vahvistavat sanat voivat saada lapsessa suurta positiivista muutosta aikaan. Sanat voivat kannustaa ja rohkaista lasta ja saada hänet uskomaan itseensä ja kykyihinsä. Toisaalta sanat voivat myös tuhota ja lannistaa lapsen itseluottamusta ja uskoa omiin kykyihinsä. (Chapman & Campbell 2012, 47, 50.) Oikein käytettyinä rohkaisevat sanat voivat vaikuttaa syvästi lapsen käsitykseen omasta itsestään sekä ympäröivästä maailmasta (Sinkkonen 2010, 97). Voimauttavat sanat voivat pysäyttää lapsen negatiivisen käyttäytymiskierteen ja jopa muuttaa lapsen elämän kulkusuunnan. Rohkaisevat sanat hoitavat ja hellivät lapsen sisäistä kuvaa itsestään ja omasta arvostaan. Kannustavat sanat ovat usein lau-

suttu nopeasti, mutta ne eivät unohdu helposti. (Chapman & Campbell 2012, 47.)

Tärkeämpää kuin kehua lapsen hyviä suorituksia on varmistaa, että lapsi saa riittävästi kehuja ja rohkaisevia sanoja jo pelkästään siitä kuka hän on ja mitä hän ihmisenä merkitsee. Ilmausta ”minä rakastan sinua” ei tule koskaan yhdistää mihinkään käskyyn, pyyntöön tai suoritukseen, sillä silloin rohkaiseva viesti mitätöityy. Lapselle voi muodostua kuva, että hän on rakas vain jos hän käyttäytyy tai toimii tietyllä tavalla. Silloin, kun työntekijä haluaa ohjata lapsen käytöstä tai tekemistä tulee ohjeet antaa positiivisessa muodossa. Konkreettisia myönteisiä ohjeita on ensinnäkin mahdollista toteuttaa ja toiseksi neuvoja on helpompi ottaa vastaan. Lapselle voi toki antaa myös positiivista palautetta hänen suorituksistaan, mutta silloin on keskityttävä johonkin erityiseen asiaan, jonka eteen lapsi on nähnyt vaivaa. (Chapman & Campbell 2012, 52–53, 55.)

Se, miten työntekijä puhuu lapsesta tämän kuullen, hänen käyttämänsä ilmeet, eleet, äänenpainot ja –sävyt, vaikuttavat siihen miten lapsi tulkitsee sanoman. Kun rohkaisevat sanat yhdistetään lempeään äänensävyyn, hellään katsekontaktiin ja läheisyyteen menee haluttu viesti lähes varmasti perille eikä väärinkäsityksiä tai tulkintoja synny helposti.

7.5 Turvallinen kosketus

Kosketus on ihmisen elinehto, sillä on todettu, että ihmisen selviytymiseen tarvitaan vähintään neljä halausta päivässä. Kahdeksassa halauksessa päivässä on parantava voima, joka auttaa esimerkiksi masennukseen, ahdistukseen ja muihin ongelmiin. Jos ihminen saa sitäkin enemmän turvallista kosketusta päivässä vaikuttaa se merkittävästi hänen hyvään kasvuunsa ja kehitykseensä. Erityisesti lapsuudessa koettu rakkaudellinen ja riittävä kosketus takaa lapsen tasapainoisen kehityksen ja terveyden. Turvallinen kosketus luo tärkeän perusta lapsen eheälle tunne- ja rakkaussuhteiden kehitykselle. Koska kosketus on selviytymisen kannalta välttämätöntä voi koskettaja olla muukin kuin lapsen biologinen vanhempi. Koskettajan tulee olla lämmin ja rakastava henkilö, joka hoivalla ta-

voittelee vain ja ainoastaan lapsen parasta. (Enäkoski & Routasalo 1998, 28, 53–54, 62, 102.) Tärkeintä kosketuksessa on, ettei kosketus satuta lasta millään tavalla.

Kaikki ihmiset tarvitsevat hoivaa ja läheisyyttä, sillä se viestii ihmisen arvokkuudesta ja rakastettavuudesta. Se myös merkitsee sitä, että toinen haluaa olla lähellä ja hänen kanssaan on hyvä olla. (Ketola 2008, 67.) Sinkkosen mukaan lasta ei ole mahdollista helliä liikaa. Lapsen turvallinen silittely, suukottelu ja lähellä pitäminen auttaa lasta ymmärtämään, että hän on hyvä ja arvokas. (Sinkkonen 2010, 25.) Kosketuksen kautta työntekijä välittää lapselle turvallisuutta ja rakkautta (Överlund & Pesonen 1996, 7). Kun kosketusta käytetään turvallisesti ja luontevasti, tulee lapsesta entistä miellyttävämpi ja lapsen kommunikointi muiden ihmisten kanssa helpottuu (Chapman & Campbell 2012, 35). Lapsen hyvä kosketus välittää työntekijän rakkaudellista hyväksyntää lapsen ruumiista samalla kun se kasvattaa lapsessa tervettä ja eheää kuvaa itsestään.

On todettu, että lapsi saa eniten kosketusta parin ensimmäisen ikävuotensa aikana. Kosketuksen määrä vähenee, kun lapsi rupeaa ottamaan ensimmäisiä askeleitaan. (Enäkoski & Routasalo 1998, 63.) Todellisuudessa lapsen kosketuksen tarve kuitenkin lisääntyy. Kaikki lapset tarvitsevat turvallista ja jatkuvaa fyysistä kosketusta koko lapsuutensa ja nuoruutensa ajan. (Chapman & Campbell 2012, 34–35.) Vaikka suomalaisessa kulttuurissa kosketuskontakti on luontevampaa lähinnä vain nuorempien lasten kanssa, ei tule unohtaa, että myös vanhemmat lapset tarvitsevat ja nauttivat läheisyydestä ja kosketuksesta (Överlund & Pesonen 1996, 7).

Työntekijän tulisi löytää ja hyödyntää erilaisia kunnioittavia kosketuksen keinoja työssään, sillä turvallisella kosketuksella on mahdollista korjata lapsen sisäisiä haavoja. Samalla läheinen vuorovaikutus luo uudenlaisen yhteyden lapsen ja työntekijän välille. (Ketola 2008, 60.) Lapsi erottaa erilaiset kosketukset toisistaan esimerkiksi hän tuntee kun työntekijä tarttuu häneen napakasti tai lempeästi. (Chapman & Campbell 2012, 34; Överlund & Pesonen 1996, 8.) Lapsi osaa myös erottaa kosketuksen taustalla vallitsevan tunnetilan. Työntekijän on

syytä aina kiinnittää huomiota siihen viestiin minkä haluaa välittää lapselle oman kosketuksensa kautta.

Kosketus on rakkaudellisen vuorovaikutuksen muodoista kenties vaivattomin toteuttaa. Helpoin ja tavanomaisin tapa käyttää fyysistä kosketusta on pitää kouluikäistä lasta kainalossa tai muuten lähellä itseään samalla, kun hänelle luetaan iltasatua. Näin kosketus on pitkäkestoista ja rauhallista. Tämä ainutlaatuinen rakkauden osoitus voi merkitä lapselle erittäin syvällistä ja tärkeää hyväksynnän kokemusta, josta voi jäädä lapselle elinikäinen muisto. (Chapman & Campbell 2012, 32, 36.) Kosketuksessa kannattaa hyödyntää erilaisia tilanteita, joihin liittyy valmiiksi luontevaa kosketusta (Överlund & Pesonen 1996, 16), kuten hieronta, kontaktipelit, voiteiden levitys, hiustenlaitto ja koulutehtävissä avustaminen.

Erityisesti kun lapsi on sairas, henkisesti tai fyysisesti loukkaantunut, väsynyt tai kun jotain hauskaa tai surullista on tapahtunut on fyysinen kosketus erittäin merkityksellistä. Juuri näinä hetkinä työntekijän on erityisesti kiinnitettävä huomiota, että hän kohtelee ja suhtautuu samalla tavalla niin tyttöihin kuin poikiin antamalla lohduttavaa kosketusta lapsen sitä erityisesti tarvitessa sukupuolesta riippumatta. (Chapman & Campbell 2012, 36.) Lapset, jotka kärsivät kivuista, traumasta tai ovat laitostuneet tarvitsevat yleensä kosketusta enemmän. Myös lapsille, jotka ovat peloissaan, hämillään tai uudessa ympäristössä, voivat kosketus, ilmeet ja eleet toimia hyvin turvallisuuden ja yhteyden luojina. Kosketuksen avulla ihminen voin kommunikoi aidommin ja jopa voimakkaammin kuin sanoilla. (Enäkoski & Routasalo 1998, 57 102–103.)

Erilaisten lasten kanssa työskennellessä työntekijän on muistettava, että jokainen lapsi kokee kosketuksen yksilöllisesti. Lapsilla on eriäviä kosketetuksi tulemisen tarpeita ja mieltymyksiä. Samalla on huomioitava, että lapsi sietää kosketusta eri tavoin. On lapsia, jotka haluavat tulla kosketetuksi enemmän ja näin hakevat aktiivisemmin kontaktia, kun taas toiset puolestaan välttävät liiallista kehokontaktia. Jokaista lasta on aina kunnioitettava ja lähestyttävä varovaisesti huomioiden lapsen ilmeet, eleet ja viestit. Toiminta tulisi aina olla turvallista ja lapsilähtöistä. Koska lapsen iho on herkkä aistimaan erilaisia kosketuksia, lap-

sen olisi hyvä ehtiä tiedostaa tulevansa kosketetuksi, jo ennen kosketusta. Siksi turvallinen kosketus ei tulisi olla liian nopeasti tapahtuvaa tai pelästyttävää. (Enäkoski & Routasalo 1998, 66–67, 113.)

Hyvä ja turvallinen kosketus on aina hellää, lämmintä ja lempeää, se ei satuta, loukkaa tai ole epämiellyttävää. Se ei häpäise eikä riko lapsen rajoja tai loukkaa lapsen seksuaalista koskemattomuutta. Hyväntahtoinen ja rakkaudellinen kosketus saa aikaan hyvän olon, luo turvaa ja rauhoittaa, sen tynnyttävä ominaisuus laukaisee jännitystä ja kriisitilanteita. Kosketuksen on myös sanottu lievitävän kipua ja stressiä. Se lisää toisesta pitämisen tunnetta. (Enäkoski & Routasalo 1998, 80, 102–103, 148.)

8 OPINNÄYTETYÖN PROSESSI

8.1 Opinnäytetyön suunnittelu

Jo sosionomiopintoihin hakeutuessani tiesin haluavani tulevaisuudessa lastensuojeluun töihin, sillä siitä oli muodostunut minulle unelma varhaislapsuudesta lähtien. Koko ammattikorkeakouluopintojeni aikana suuntasin harjoitteluni lastensuojelun pariin, jotta minulle muodostuisi mahdollisimman laaja ja selkeä kuva lastensuojelusta. Työkokemusta hankin opiskelun aikana eri lastensuojelun yksiköistä ympäri pääkaupunkiseutua. Näin ollen oli luontevaa tehdä myös opinnäytetyö lastensuojeluun liittyen.

Idea opinnäytetyön aiheesta syntyi loppusyksystä 2012 luettuani Gary Chapmanin ja Ross Campbellin teoksen *The 5 Love Languages of a Child* (Lapsen viisi rakkauden kieltä). Innostuin pohtiessani mahdollisuutta hyödyntää näitä rakkaudellisen vuorovaikutuksen keinoja lastensuojelussa. Kirjan innoittamana muokkasin sen ydinajatusta lastensuojeluun sopivaksi ja valitsin viidestä rakkauden kielestä kolme sopivinta. Sosiaalialan kirjallisuuteen tutustuessani huomasin useassa lähteessä puhuttavan katsekontaktin tärkeydestä. Koin sen sopivan ja täydentävän rakkaudellisen vuorovaikutusten muotoja ja siksi liitin sen osaksi teoriaa.

Kokemukseni pohjalta työskentely lastenkodissa on usein kiireistä, joten konkreettiset avut ja materiaalit ovat suuri apu työntekijöille lastenkotiarjen keskellä. Idea oppaan liittämiseen produktiiviseen opinnäytetyöhön jäsenyi selvemmin kesällä 2013 työskennellessäni Helsingin Diakonissalaitoksen intensiiviosastolla. Aloitin teoriaan tutustumisen ja aiheen kartoittamisen laajan kirjallisuuden avulla.

8.2 Toteutus

Kehittämispainotteinen opinnäytetyöni koostui itse teoriaosuudesta sekä produktiosta eli oppaasta. Koska työni koski vuorovaikutusta lastensuojelun intensiivihoidossa olevien lasten kanssa, piti minun koota teoriaosiota varten kattavasti tietoa niin lastensuojelun lainsäädännöstä kuin myös laajasti tietoa yleisesti lapsen ja nuoren kehityksestä. Näiden perustietojen pohjalta oli mahdollista lähteä muovaamaan lastensuojelun tarpeisiin soveltuvaa mallia lapsen rakkaudellisesta kohtaamisesta.

Syksyllä 2013 yhteistyökumppaniksi varmistui Helsingin Diakonissalaitos. Syksyllä syvennyin enemmän lähdekirjallisuuden hankkimiseen ja teoriakirjallisuuden lukemiseen. Aloitin itse teorian kokoamisen ja kirjoittamisen alkuvuodesta 2014. Koska olin jo huolellisesti perehtynyt teoriaan, itse kirjoittamisvaihe tapahtui suhteellisen nopeasti.

Vasta koko teoriaosuuden valmistuttua lähdin työstämään itse produktiota. Suunnittelin oppaan muodostuvan pitkälti teoriaosuuden pohjalta, johon lisäisin käytännön ohjeita ja kuvia elävöittämään produktiota. Oppaan tarkoitus on auttaa intensiivihoidon työntekijöitä kohtaamaan lasta rakkaudellisesti ja antamaan käytännön työkaluja kunnioittavan vuorovaikutuksen tukemiseksi. Opas antaa tietoa rakkaudellisesta kohtaamisesta, lapsen emotionaalisesta nälästä ja eri rakkaudellisten vuorovaikutusten muodoista. Opas tiivistää opinnäytetyöni teoriaosuuden selkeästi ja nostaa tärkeimmät asiat työntekijöiden luettavaksi.

8.3 Itsearviointi

Työni vahvuuksiin lukeutuu erittäin jäsenneily ja kattava teoriatausta. Teoriaosuudesta tuli toiminnallista opinnäytetyötä ajatellen suunniteltua laajempi, mutta samalla työstä tuli selkeämpi ja yhtenäisempi kokonaisuus. Teoriaosuuden vaatima suuri työmäärä vei vastaavasti aikaa itse oppaan tekemiseltä. Toisin sanoen olisin toivonut voivani käyttää suhteellisesti enemmän resursseja oppaan tekemiseen, vaikka toisaalta oppaan kirjallinen osuus koostuikin suu-

rimmaksi osaksi jo valmiista opinnäytetyöni teoriaosuudesta. Tekstin yhtäjaksoinen kirjoittaminen helpotti tekstin tuottamista suoraan hyvin jäseneltyyn ja selkeään muotoon.

Oppaan vahvuuksina on sen kyky tuoda vahva teoriatausta käyttökelpoiseksi sovellukseksi ammattilaisen työhön. Oppaan sisältämät konkreettiset työkalut tekevät sen hyvin käytännönläheiseksi työntekijöitä ajatellen. Teoria ei jää pelkästään irrallisiksi hienoiksi sanoiksi tai kauniiksi ajatuksiksi, vaan se muotoutuu todelliseksi, toteutettavissa oleviksi periaatteiksi ja käytännöiksi lapsen rakkaudellisesta kohtaamisesta. Koska lastensuojelu ja sen asiakkaiden kunnioittava ja rakkaudellinen kohtaaminen ovat minulle hyvin mielekkäitä teemoja, motivoi aihepiiri minua opinnäytetyön prosessin ajan.

Vaikka opas on tehty selkeästi lastensuojeluun ja Helsingin Diakonissalaitoksen intensiivihoittoon on sen sovellettavuus laajemminkin mahdollista esimerkiksi kristillisessä lapsi- ja nuorisotyössä. Opasta voidaan soveltaa kirkon lapsi- ja nuorisotyössä, vaikka tämä työ eroaakin suuresti intensiivihoidossa tehtävästä työstä. Työn ydin on kuitenkin sama – lapsen rakkaudellinen kohtaaminen. Työntekijän rakkaudellisen vuorovaikutuksen lisäksi kristillisessä lapsi- ja nuorisotyössä voisi pohtia enemmän Jumalan rakkautta ja sen välittämistä lapselle oman työskentelyn kautta. Oppaan käytännön työkalut ovat suoraan sovellettavissa kirkon lapsi- ja nuorisotyöhön ja niitä voisi helposti keksiä lisää juuri kyseistä työtä ajatellen.

8.4 Työelämätahton arvio oppaasta

Jo heti alusta lähtien Helsingin Diakonissalaitos oli kiinnostunut opinnäytetyöni aiheesta ja suhtautui myönteisesti työtäni kohtaan. Opinnäytetyöni aihe nähtiin erityisen tärkeänä, sillä asiakkaiden ammatillinen kohtaaminen ja rakkaudellinen vuorovaikutus on haasteellista. Opinnäytetyön kirjallinen teoriaosuus herätti mielenkiintoa työyhteisössä ja työ koettiin tarpeellisenä. Käytännön konkreettinen apu nähtiin tärkeänä työkaluna ja työntekijöiden ammatillista vuorovaikutusta tukevana oppaana.

Työelämätaholle teetetyn oppaan arviointilomakkeen perusteella opasta pidettiin selkeänä ja miellyttävänä lukea. Arvioinnin mukaan opas antoi uusia ajatuksia kasvatukseen ja tuki siten henkilökunnan kasvatustyötä. Arvioinnista käy ilmi, että opas pysäytti työntekijöitä pohtimaan omaa työskentelyään ja oman esimerkin merkitystä lapsille. Samalla opas korosti intensiivihoidon arjen pieniä yksittäisiä asioita ja lisäsi niiden tärkeyttä työssä. Oppaan kuvitus koettiin arviointilomakkeen perusteella tekstin sisältöä tukevana ja elävöittävänä tekijänä, sekä käytännön ohjeet nähtiin tärkeänä työkaluna ja sovelluksena teoriaosuuksille. Oppaan hyödyllisyys näyttäytyy siten, että opas aiotaan ottaa heti käyttöön uusien työntekijöiden ja sijaisten perehdytyksessä. Opas antaa tarvittavaa tietoa ja käytännön työkaluja Helsingin Diakonissalaitoksen tavasta kohdata lasta rakkaudellisesti.

9 POHDINTA

9.1 Ammatillinen kasvu

Opinnäytetyön tekeminen kaikkine haasteineen on valmentanut minua pitkäjänteiseen ja itsekriittiseen työskentelyyn. Olen oppinut tieteellistä ajattelua ja tehokkaita tiedonhankintataitoja. Nykyajan tietotulvassa tarve itselle oleellisen tiedon löytämiselle on suuri. Opinnäytetyötäni varten olen joutunut käymään läpi suuria materiaalmääriä, joten kykyäni omaksua tietoa ja referoida sitä käyttökelpoiseen muotoon on kasvanut.

Opin paljon lisää lapsen kiintymyssuhteesta ja sen vaikutuksesta lapsen ja nuoren kehitykseen. Perehtymällä alan kirjallisuuteen perehdyin erityisesti erilaisiin rakkaudellisen vuorovaikutuksen keinoihin, joita voin hyödyntää tulevalla urallani. Pyrkieissäni soveltamaan lukemaani teoria-aineistoa käytännön työn tuomiin tarpeisiin ja haasteisiin sain itse kasvaa ammatillisesti. Opin peilaamaan nykyistä ammatillista osaamistani kehittymistavoitteisiini.

Tekstin työstämisessä käytännön kirjoittajan taitoni ovat kehittyneet. Olen oppinut hyödyntämään sosiaalialan sanastoa sujuvasti osana tiedonvälitystä. Olen samoin tullut tutummaksi lakitekstien hyödyntämisessä alaani liittyvien kysymysten taustamateriaalina.

Oppaan tekemisessä haasteena on ollut suuren työmäärän ja tiedon tiivistäminen selkeään ja helposti omaksuttavaan muotoon ottaen huomioon oppaan käyttäjäryhmän tarpeet. Tiivistäessäni tekstiä ja nostaessani keskeiset teemat vielä kerran esille olen todella päässyt sisäistämään työni tavoitteet ja opin. Tunnettu tosiasiahan on, että jotta asian voi opettaa toisille sen täytyy itse hallita hyvin ja toisaalta opettaessa itse oppii tehokkaasti.

9.2 Etiikka

Koska työni koskettaa vaativaa asiakasryhmää, nimittäin traumatisoituneita lapsia, työn eettisyyttä on ollut tärkeää pohtia jo ennen sen toteutusta. Tietoisesti valitsin työni toteutuksen niin, ettei lasten osallistumista vaadittu missään prosessin vaiheessa. Kuitenkin opinnäytetyöni tulokset tulevat hyödyttämään juuri tätä tarvitsevaa asiakasryhmää. Samoin työni ei ole vaatinut suurta panostusta kiireellisiltä lastensuojelun työntekijöiltä, mutta päinvastoin he saava konkreettisen työkalun työhönsä.

Aloitin prosessin huolellisella materiaaliin tutustumisella ja syvällisellä aiheeseen perehtymisellä. Vasta, kun olin näiden pohjalta muodostanut kattavan teoriataustan ja kirjoittanut sen valmiiksi teoriaosioksi, aloitin oppaan työstämisen. Oppaani perustuu siis laajasti sosiaali- ja kasvatustieteiden kirjallisuuteen ja näiden monipuoliseen soveltamiseen käytännön työssä. Olen pyrkinyt täten koko työotteessani ja työni etenemisjärjestyksessä eettiseen lähestymistapaan hyödyntäessäni ensin aiemmin tunnettua ja hyväksi havaittua tietoa.

Olen säilyttänyt asiakkaitteni yksityisyydensuojan, sillä en ole käyttänyt työni missään vaiheessa kenenkään henkilökohtaisia tietoja. Sen sijaan käyttämäni tieto perustuu laajaan kirjallisuuskatsaukseen. Olen kerännyt omakohtaista kokemusta työskentelystä intensiivihoidon asiakasryhmän parissa. Täten olen henkilökohtaisesti nähnyt käytössä olevia työmenetelmiä ja tutustunut intensiivihoidon perusperiaatteisiin. Omakohtainen työkokemukseni on siten antanut minulle työkaluja tehdä tästä opinnäytetyöstä hyvin työelämää palveleva sekä työntekijöiden ja asiakkaiden toiveita ja tarpeita hyödyntävä.

9.3 Jatkotutkimuskysymykset

Tulevaisuudessa olisi mielenkiintoista selvittää oppaani käytännön vaikuttavuutta kohderyhmässään. Havaintojen tekeminen arjen käyttötilanteista auttaisi kriittisesti tarkastelemaan rakkaudellisen kohtaamisen teoriapohjaa ja sen sovellet-

tavuutta lastensuojelutyössä. Positiiviset käytännönkokemukset puoltaisivat teorian laajempaa käyttöönottoa maamme muissakin lastensuojeluyksiköissä.

Olisi hyödyllistä selvittää, kuinka intensiivihoidossa olevat lapset subjektiivisesti kokevat työntekijöiden rakkaudellisen vuorovaikutuksen heitä kohtaan. Haastatteluilla pystyisi selvittämään, mitkä vuorovaikutuskeinot toimivat ja minkälaiset tilanteet tuntuvat ongelmallisimmilta vaatien tulevaisuudessa ehkä tarkentavia huomioita. Haastatteluilla voisi kerätä tietoa niin intensiivihoidon asiakkailta kuin myös opasta hyödyntäviltä työntekijöiltä.

Havaintolomaketta hyödyntäen olisi mahdollista selvittää, minkä rakkaudellisen vuorovaikutuksen muodon lapset kokevat tärkeimmäksi itselleen. Havaintoja keräämällä voisi täten selvittää esimerkiksi nauttiiko lapsi silmin nähden kosketuksesta asteikolla sovelletulla Likert-asteikolla.

LÄHTEET

- Almqvist, Frederik 2004. Leikki-ikä ja varhainen kouluikä. Teoksessa Irma Moilanen & Almqvist Frederik. Lasten- ja nuorisopsykiatria. Jyväskylä: Kustannus Oy Duodecim, 42–45.
- Asikainen, Päivi; Isoaho, Päivi; Laamanen, Tuulikki; Parkkinen, Riitta & Virkkilä, Kristiina & Virkkilä, Markku 2012. Kantaville siiville; lasten sielunhoidon käsikirja. Keuruu: Aikamedia Oy.
- Beard, Ruth 1971. Piagetin kehityspsykologia. Helsinki: Tammi.
- Chapman, Gary; Campbell Ross, 2012. The five love languages of Children. Nothfield Publishing, Chicago.
- Ekholm, Elina 2013. ”Mä en olisi tässä nyt” Nuorten kokemusasiantuntijoiden mielipiteitä Helsingin Diakonissalaitoksen Intensiivihoidosta. Helsingin Diakonissalaitos, Libris.
- Enäkoski, Ritva; Routasalo, Pirkko 1998. Kosketuksen voima. Tampere: Kirjayhtymä.
- Erikson, Erik H. 1982. Lapsuus ja yhteiskunta. Jyväskylä: Gummerus.
- Friis, Leila; Eirola, Raija & Mannonen, Marjatta 2004. Lasten ja nuorten mielen-terveystyö. Helsinki: WSOY.
- Gopnik, Alison 2010. Filosofinen vauva; Mitä lapsen mieli kertoo totuudesta, rakkaudesta ja elämän tarkoituksesta. Helsinki: Hakapaino.
- Haarakangas, Kauko 2011. Voimistava läsnäolo; mielentiet lapsuudesta vanhuuteen. Tampere: PS-Kustannus.
- Heikkilä, Marianne 2003. Keskipisteenä lapsen hyvä. Teoksessa Marianne Heikkilä & Pertti Luumi Rakasta lasta – Suojele lapsuutta. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Hellsten, Tommy 1999. Vanhemmuus; Vastuullista vallankäyttöä. Juva: WSOY Kirjapaja.
- Helsingin Diakonissalaitoksen kotisivut, Lapset ja perheet i.a. <https://www.hdl.fi/fi/palvelut/lapset-ja-perheet>. Viitattu 10.3.2014.
- Helsingin Diakonissalaitoksen työryhmän tapaamiset 21.3.2014 & 11.4.2014.
- Honkinen, Anna & Pasanen, Timo 2011. Intensiivihoidon sijoitettujen lasten psyykinen oirehdinta ja sen muuttuminen hoidon aikana.

<http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/102860/honkinen.pdf?sequence=1>. Viitattu 8.4.2014.

- Hughes, Daniel A. 2011. Kiintymyskeskeinen vanhemmuus: toimivuutta kasvatukseen. Tampere: PS-Kustannus.
- Intensiivihodion tuotekuvaus i.a. Helsingin Diakonissalaitos esite. Viitattu 10.2.2014.
- Jackson, Timothy 2011. The Best Love of the Child: Being Loved and Being Thought to Love as the First Human Right. US: Wm. B. Eerdmans Co.
- Kalland, Mirjam 2001. Kiintymyssuhdeteorian kliininen merkitys: soveltaminen erityistilanteissa. Teoksessa Jari Sinkkonen & Mirjam Kalland Varhaiset ihmissuhteet ja niiden häiriintyminen. Vantaa: Tummavuoren kirjapaino Oy, 198–233.
- Karppinen, Seija 2000. Lapsen henkilökohtainen hoito ja huolenpito lastensuojelulaitoksessa: omahoitajamenetelmä. Teoksessa Kaisa Tervonen-Arnkil (toim.) Vaikeahoitoisten lasten ja nuorten hoitomenetelmiä lastensuojelulaitoksessa. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto, 14–20.
- Ketola, Jari 2008. Menetyksistä mahdollisuuksiin; perhehoitoa lasten ja vanhemmuuden tueksi. Tampere: PS-Kustannus.
- Lasten ja nuorten intensiivihoidon i.a. Helsingin Diakonissalaitos esite. Viitattu 10.3.2014.
- Luumi, Pertti 2003. Ole läsnä lapsellesi – Jaettujen hetkien laatu-aika. Teoksessa Marianne Heikkilä & Pertti Luumi Rakasta lasta – Suojele lapsuutta. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy, 43–46.
- Mattila, Kati-Pupita 2011. Lapsen vahvistava kohtaaminen. PS-Kustannus.
- Mattila, Kati-Pupita 2008. Arvostava kohtaaminen: arjessa, auttamistyössä ja työyhteisössä. Jyväskylä: PS-Kustannus.
- Nurmi, Jari-Erik ym. 2008. Ihmisen psykologinen kehitys. Helsinki: WSOY.
- Piaget, Jean 1988. Lapsi maailmansa rakentajana: kuusi esseetä lapsen kehityksestä. Juva: WSOY.
- Rantanen, Päivi 2004. Nuoruusikä. Teoksessa Irma Moilanen, Almqvist Fredrik Lasten- ja nuorisopsykiatria. Jyväskylä: Kustannus Oy Duodecim, 46–49.
- Rusanen, Erja 2011. Hoiva, kiintymys ja lapsen kehitys. Porvoo: Bookwell Oy.

- Sibley, Linda 2000. Meidän perheen hyvä arki; Käytännön työkaluja lapsi- ja perhetyöhön. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Sinkkonen, Jari 2010. Lapsen kanssa – Hyvinä ja pahoina päivinä. Helsinki: WSOY.
- Skinnari, Simo 2004. Pedagoginen rakkaus; kasvattajan elämän tarkoituksen ja ihmisen arvostuksen äärellä. WS Bookwell Oy, Juva.
- Tamminen, Tuula 2004. Vuorovaikutusteoriat. Teoksessa Irma Moilanen, Almqvist Frederik Lasten- ja nuorisopsykiatria. Jyväskylä: Kustannus Oy Duodecim, 50–52.
- Taskinen 2010. Lastensuojelulain soveltaminen. Helsinki: WSOY Kirjakeskus.
- Timonen-Kallio, Eeva 2012. Kasvatusta vai hoitoa? Lastenkotityö kotitapaisuu- den ja mielenterveyden tulkintakehyksessä. Teoksessa Eeva Timonen-Kallio & Pelander, Tiina (toim.). Lastensuojelun ja psykiatrian rajapinnoilla. Turku: Turun ammattikorkeakoulu.
- Överlund, Johanna; Pesonen, Marja-Leena 1996. Vanhemman ja lapsen väli- sen vuorovaikutuksen tukeminen; käsikynkä ryhmätyömentelmä. Hämeenlinna.

LIITE 1: OPAS

SILITTELYÄ JA SULOISIA SANOJA

**Työntekijän opas lapsen
rakkaudelliseen kohtaamiseen
Helsingin Diakonissalaitoksen
intensiivihoidossa**

Tekijä: Janika Cacho

Johdanto

Jokainen lapsi tarvitsee rakkautta ja huolenpitoa. Lapsella on tarve tulla rakastetuksi ja hyväksytyksi juuri sellaisena kuin hän on.

Eheään ja turvalliseen lapsuuteen kuuluvat turvalliset ihmissuhteet, hellä hoito ja rakastava kohtaaminen. Näiden perustarpeiden täyttyminen ei ole itsestään selvää lapselle, joka on päättänyt lastensuojelun asiakkaaksi. Hänen elämänsähistoriassaan rakastavan kohtaamisen kokemukset ovat usein puutteellisia ja harvassa. Erityisesti lastensuojelulaitoksissa asuvat ovat pitkälti hoitavien työntekijöiden antaman vuorovaikutusmallin varassa. Kohtaamiset työntekijöiden kanssa voivat olla niitä harvoja arjen hetkiä, joissa lapset kokevat aikuisten taholta tervettä lapsen persoonan arvostusta ja rakastavaa suhtautumista.

Lastensuojelun asiakkaalla on suuri tarve korvaaville rakkauden

kokemuksille, jotka vahvistaisivat lapsen myönteistä kuvaa itsestään, maailmasta ja tulevaisuudestaan. Rakkaudellisen vuorovaikutuksen keinoin yksikin omistautunut työntekijä voi saada aikaan positiivista muutosta lapsen omanarvontunteessa ja minäkuvassa.

Opas tarjoaa tietoa lapsen tarpeista, erilaisista kiintymyssuhteista sekä työntekijän mahdollisuuksista osoittaa lapselle varauksetonta rakkautta esittelemällä neljä rakkaudellisen vuorovaikutuksen muotoa. Näitä rakkaudellisen vuorovaikutuksen muotoja ovat aito läsnäolo, hyväksyvä katse, rohkaisevat sanat ja turvallinen kosketus. Yhdistämällä teoriaa ja käytännön työkaluja oppaan tavoitteena on vahvistaa työntekijöiden osaamista lapsen rakkaudellisessa kohtaamisessa lastensuojelussa.

Helsingin Diakonissalaitoksen intensiivihoido

Kuvaus

Intensiivihoido on tarpeeseen perustuvaa määräaikaista kuntouttavaa hoitoa monella tavalla oirehtiville ja vaikeasti traumatisoituneille lapsille, nuorille ja heidän perheilleen. Turvallisessa kasvuympäristössä tapahtuvaan intensiivihoidoon yhdistyy perinteinen laitoshoido ja psykiatrinen hoito. Intensiivihoidon tavoitteena on saada aikaan kokonaisvaltaista muutosta lapsen elämässä ja hänen perheensä tilanteessa.

”Intensiivihoidossa lapselle turvataan ennakoitavissa oleva ja hoitava arki.”

Työ- ja toimintamuodot

Intensiivihoidon tärkeimmät työmenetelmät ovat lapsen yksilöhoito, perhe- ja verkostotyö sekä toiminnallisuus. Lapsen

yksilökohtainen työ perustuu terapeutiseen omaohjaajasuhteeseen.

Intensiivihoidossa lapselle turvataan ennakoitavissa oleva ja hoitava arki, joka rakentuu selkeästä ja toistuvasta päivä- ja viikko-ohjelmasta. Muita intensiivihoidossa käytettäviä menetelmiä ovat säännölliset hoitoneuvottelut, erilaiset terapiat kuten toiminta-, kuvataide- ja yksilöterapia sekä perhe- ja pariterapia.

Määräaikainen ja tehostettu hoito vaatii yksilöllisen hoidon suunnittelun lapselle ja hänen perheellensä. Intensiivihoidon hoitoprosessi koostuu eri hoitokausista, jotka ovat: tutustuminen, arviointi ja hoitoon kiinnittyminen, hoidon syventäminen, hoidon jatkon valmistelu ja hoidon päättäminen.

Terapeuttinen omahoitajuus

Jotta lapsi voisi kuntoutua psyykkisesti hän tarvitsee pitkäkestoista kahdenkeskistä hoitoa luottamuksen ja hoitosuhteen syntymisessä.

Lapsi tarvitsee läheistä aikuista; omahoitajaa selviytyäkseen traumaattisista kokemuksistaan ja tilanteistaan. Lapsi on riippuvainen omahoitajaltaan saamastaan avusta, huolenpidosta ja yhteisen arjen elämisestä. Lapsen kuntoutumisen onnistumisen taustalla on konkreettista ja arkista toimintaa, huolenpitoa, vuorovaikutusta ja rutiineja, joista ammatilliset omahoitajat huolehtivat.

Intensiivihoidon hoito- ja kasvatustyö perustuu pitkälti terapeuttiseen omahoitajamenetelmään. Hoitoon tulevalle lapselle nimetään omahoitaja, jonka keskeisimpänä tehtävänä on tarjota ja rakentaa lapsen kanssa henkilökohtainen korjaava ihmissuhde ja luottamuksellinen vuorovaikutussuhde. Parhaimmassa tapauksessa omahoitajasuhde voi tarjota korvaavia ja turvallisia kokemuksia toimivasta ja eheästä ihmissuhteesta ja kiintymyssuhteesta. Luottamuksellisessa omahoitajasuhteessa lapsella on mahdollisuus käsitellä ja käydä läpi turvallisesti vaikeita kokemuksiaan ja keskeneräisiä kehitysvaiheitaan.

”Parhaimmassa tapauksessa omahoitajasuhde voi tarjota korvaavia ja turvallisia kokemuksia toimivasta ja eheästä ihmissuhteesta ja kiintymyssuhteesta.”

Omahoitaja on mukana tiiviisti lasta koskevissa neuvotteluissa, vanhempaintapaamisissa ja arjen keskellä toimimisessa. Omahoitaja vastaa lapsen yksilöllisistä hoidollisista tarpeista, mutta hän ei kuitenkaan työskentele yksin vaan yhteistyössä työryhmän ja muiden lapsen hoidossa mukanaolevien asiantuntijoiden kanssa.

Terapeuttinen omahoitajamenetelmä on erittäin haastavaa ja vaatii työntekijältä itsekuria ja kestävyyttä. Omahoitajan tulee pystyä ottamaan vastaan myös lapsen kielteiset tunteenilmaukset ymmärtäen niiden johtuvan lapsen pahasta olosta.

Työskentelyn tulee perustua aikuisjohtoisuuteen, mutta samalla se on lapsen tarpeista lähtevä terapeuttinen hoitosuhde. Omahoitajuus on siis kahdenkeskinen, henkilökohtainen ja ammatillinen tunnesuhde, joka vastaa lapsen ja vanhemman välistä riippuvuussuhdetta. Koska omahoitaja tarjoaa lapselle huolenpitoa, luotettavuutta, jatkuvuutta ja turvallisuutta on kyseessä myös kiintymyssuhde.

Varaukseton rakkaus

Varaukseton rakkaus on syvällekäyvää todellista rakkautta, joka vakuuttaa, hyväksyy lapsen juuri sellaisena kuin hän on, ei hänen tekojensa kautta. Jokainen terve ja turvallinen suhde tulisi rakentua varauksettomalle rakkaudelle.

”Työntekijän ehdoton rakkaus lasta kohtaan tekee eheästä lapsuudesta mahdollisen.”

Varaukseton rakkaus tarkoittaa sitä, ettei lapsen tarvitse nähdä erityistä vaivaa saadakseen osakseen rakkautta eikä rakkauteen vaikuta lapsen teot tai suoritukset. Lapsi saa levosta käsin olla vakuuttunut siitä, että hänestä välitetään ja pidetään huolta. Työntekijän ehdoton rakkaus lasta kohtaan tekee eheästä lapsuudesta mahdollisen.

Työntekijän ja lapsen terveen ja vankan suhteen taustalla tulee olla työntekijän ehdoton rakkaus lasta kohtaan. Vain varaukseton rakkaus voi poistaa lapsen haitallisia syyllisyyden-, pelon-, turvattomuuden- ja katkeruudentunteita. Rakkaus, jossa ei ole minkäänlaisia ehtoja, hyväksyy lapsen luonteenpiirteet ja ulkonäön ja lahjat, mutta myös vammat ja viat. Rakkaus on tahdon, ei tunteen asia. Se vaatii työntekijältä rakkaudellista asennetta.

Lapsi tarvitsee rakkautta

Kaikki lapset tarvitsevat rakkautta ja huolenpitoa. Rakkaus on lapsen elämän perustus, johon kaikki muu rakentuu. Lapsi tarvitsee rakkautta kasvaakseen eheäksi, rakastavaksi, antavaksi ja vastuuntuntoiseksi ihmiseksi. Rakkauden kokeminen tuo lapsen elämään turvaa ja toivoa tulevasta. Vain lapsi joka kokee aitoa rakkautta ja välittämistä voi suoriutua elämästään tekemällä parhaansa.

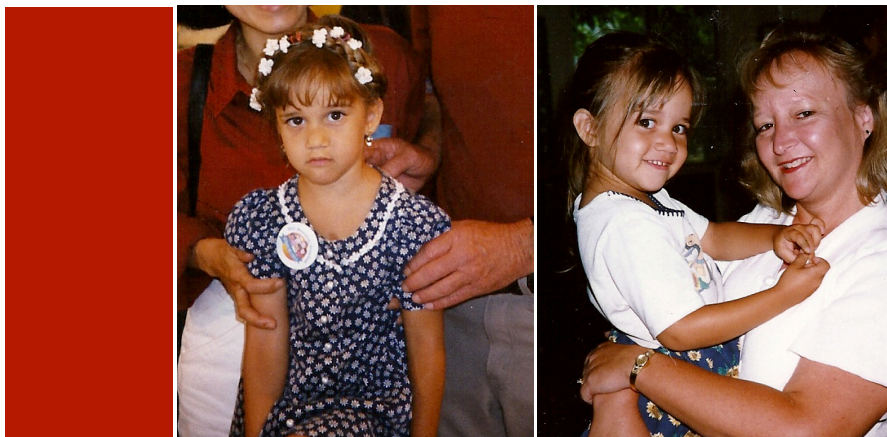
Kun lapsi kokee olevansa rakastettu on hän myös paljon tottelevaisempi ja helpommin kasvatettava. Etenkin lastensuojelulapset tarvitsevat erityisen paljon rakkautta ja viestejä heidän arvostaan ja ainutlaatuisuudestaan. Nämä korvaavat rakkaudelliset kokemukset vahvistavat myönteistä kuvaa lapsesta ja auttavat muuttamaan lapsen kuvaa itsestään, maailmasta ja

”Kun lapsi saa riittävästi kokemusta hellyydestä ja turvallisesta vuorovaikutuksesta on suurikin muutos mahdollinen.”

tulevaisuudesta. Rakastavassa ja myönteisessä ilmapiirissä lapsen on hyvä olla ja myös mahdollinen häpeäntunne vähenee.

Varhaiset hyvä ja rakkaudelliset kokemukset vaikuttavat positiivisesti lapsen myöhempään elämään. Ratkaiseva tekijä tähän muutokseen on lapsen uusi kokemus rakkaudesta. Tämä uusi kokemus saa pikkuhiljaa aikaan tarvittavaa muutosta lapsen aiemmissa kokemusten pohjalta syntyneissä rakkauden teorioissa. Kun lapsi saa riittävästi kokemuksia hellyydestä ja turvallisesta vuorovaikutuksesta on suurikin muutos mahdollinen.

Uuden kokemuksen taustalla voi olla yksikin omistautunut työntekijä, joka on valmis muuttamaan turvattoman lapsen elämää rakastavaan ja eheään suuntaan.

Lapsen Emotionaalinen nälkä

Rakkaus on lapsen suurin emotionaalinen tarve, joka vaikuttaa merkityksellisesti työntekijän ja lapsen suhteeseen, sekä lapsen omaan olemiseen ja käytökseen. Lapsi tarvitsee päivittäin työntekijän huomiota ja läheisyyttä, jotta lapsen tunneperäiset tarpeet täyttyvät.

Lapsen emotionaalinen tarve täyttyy, kun työntekijä käyttää tarpeeksi paljon erilaisia rakkaudellisia vuorovaikutusmalleja ja rakkaudellista kohtaamista arjen keskellä. Kun lapsen tunne-elämän tarpeet täytetään näkyy se lähes heti lapsen koko olemuksessa, tunnetilassa, käytöksessä ja tottelevaisuudessa. Mitä kylläisempi lapsi on emotionaalisesti sitä myönteisempi ja paremmin käyttäytyvä hän on. Tällöin lapsen on helpompi tulla toimeen itsensä ja

muiden kanssa ja hän voi kasvaa ja kehittyä parhaimmalla tavalla, ilman turhia ja haitallisia häiriötekijöitä. Lapsella on myös enemmän varmuutta ja itseluottamusta selvitä maailmassa ja paineiden alla. Lapsi, joka kärsii emotionaalisesta nälästä on tavallisesti kitisevä, syrjään vetäytyvä, tottelematon ja masentunut.

”Lapsi tarvitsee päivittäin työntekijän huomiota ja läheisyyttä, jotta lapsen tunneperäiset tarpeet täyttyvät.”

Kiintymyssuhde

Ihmissuhteilla on merkittävä vaikutus niin lapsen kognitiiviseen, sosiaaliseen kuin myös emotionaaliseen kehitykseen. Lisäksi se vaikuttaa myös lapsen käyttäytymiseen, empatiakykyyn ja jopa biologiseen kehitykseen.

”Lapsi tarvitsee elämässä pärjäämiseen ja terveeseen kehitykseen vähintään yhden vahvan kiintymyssuhteen”

Kiintymys tarkoittaa tunnesidettä, joka muodostuu lapsen ja häntä hoitavan aikuisen välille, jota lapsi pitää turvallisimpana. Eheässä kiintymyssuhteessa kasvattajalla on tunneside lapseen, mutta hän ei ole kiinnittynyt lapseen tai tukeudu ja hae turvaa hänestä.

Kiintymyssuhde perustuu turvallisuudelle ja lapsen kasvattajan tärkein tehtävä onkin

luoda ja ylläpitää turvallisuudentunnetta lapsen kanssa.

Lapsi tarvitsee elämässä pärjäämiseen ja terveeseen kehitykseen vähintään yhden vahvan kiintymyssuhteen henkilöön, joka oikeasti välittää hänestä. Jotta lapsi kykenee muodostamaan tulevaisuudessa muita kiintymyssuhteita tarvitsee hän kokemuksen ja mallin turvallisesta henkilöstä, jonka puoleen hän voi kääntyä missä tilanteessa tahansa.

Lapsi tarvitsee elämässään pysyvyyttä, tärkeitä aikuisia ja aitoa kiinnostusta sekä läsnäoloa päivittäin. Erityisesti huostaan otettu lapsi tarvitsee uusia korvaavia kokemuksia ihmissuhteista, koska lapsi ei todennäköisesti saa tarvitsemaansa suhdetta ja läheisyyttä omilta vanhemmiltaan.

Turvallinen ja turvaton kiintymyssuhde

Kiintymyssuhdeteoria perustuu olettamukseen, että lapsuudessa kiintymyssuhteet voivat kehittyä joko turvallisiksi tai turvattomiksi. Kiintymyssuhdemallin taustalla vaikuttaa lapsen kokemus lohdutuksen saamisesta ja hänen hätäänsä vastaamisesta.

”Turvattomasti kiintynyt lapsi tarvitsee kipeästi työntekijältä läheistä ja positiivista kontaktia.”

Turvallinen kiintymyssuhde

Turvallisesti kiintyneellä lapsella on parempi itsetunto ja luottamus omiin kykyihinsä, kuin turvattomalla. Turvallisesti kiintynyt lapsi kykenee muodostamaan myös parempia kiintymyssuhteita muihin ympäröiviin ihmisiin. Turvallinen kiintymyssuhde on myös emotionaalinen suhde. Vahva emotionaalinen puoli näkyy työntekijän kyvyssä olla saatavilla ja sensitiivinen eli tunnistaa lapsen emootiot ja tunnetilat

Turvaton kiintymyssuhde

Turvattomassa kiintymysmallissa lapsen kiintymysjärjestelmä on häiriintynyt lasta kohdanneen kaltoin kohtelun tai pelkästään laiminlyönnin takia. Jos aikuinen toistuvasti jättää vastaamatta lapsen hätään ja tarpeisiin tai jos hänen reagoimisensa on

epäjohdonmukaista voi lapselle kehittyä turvaton kiintymysmalli. Turvaton kiintymyssuhde vaikuttaa lapsen mielenterveyteen ja saattaa aiheuttaa käytösongelmia, huonoa itsetuntoa ja vaikeuksia ihmissuhteissa. Turvattomasti kiintynyt lapsi tarvitsee kipeästi työntekijältä läheistä ja positiivista kontaktia.

Turvattomasti kiintyneen lapsen kohdalla työntekijän tulee aktiivisesti ja järjestelmällisesti luoda kontaktia lapseen ja vastata hänen yksilöllisiin tarpeisiinsa mahdollisimman nopeasti. Uudet korvaavat kokemukset työntekijän antamasta jatkuvasta ja päivittäisestä huolenpidosta, välittämisestä ja turvallisesta vuorovaikutuksesta voivat mahdollisesti muuttaa lapsen kiintymysmallia.

Turvallisuuden tunteen saavuttaminen ja selviytymiskeinojen rakentaminen on kasvattajan vastuulla, sillä lapsi on häntä hoitavan aikuisen varassa. Kiintymyssuhde ei muodostu itsestään, vaan vaatii työntekijän aitoa kiinnostusta ja jatkuvaa yhteydenpitoa lapseen, jotta hänen turvallisuudentunteensa vahvistuisi. Hoivaajan tulisi luoda ilmapiiri, jossa lapsi uskaltaa kääntyä työntekijän puoleen milloin tahansa.

Työntekijän rakkaudellinen vuorovaikutus

Lämmin ja merkityksellinen kohtaaminen tapahtuu läsnäolon ja jakamisen kautta sekä ottamalla lapsi vakavasti. Tämä vaatii työntekijältä toisen persoonallisuuden arvostamista ja välittämistä sekä ennakkoluulottomuutta. Lapsen ihmisyyden arvostaminen ei ole sidoksissa lapsen onnistumisiin tai epäonnistumisiin eikä saavutuksiin tai saavuttamatta jättämissiin. Työntekijän ja lapsen välillä kohtaaminen on arkista, aitoa ja yksinkertaista kanssakäymistä.

Lastensuojelutyössä työntekijän ja lapsen välisessä ihmissuhteessa voi parhaimmillaan tapahtua korjaavaa työtä. Jotta vuorovaikutus lapsen kanssa tuottaisi tulosta, tulee työntekijän oma asenne lasta kohtaan olla rakastava, myönteinen ja ymmärtäväinen. Työntekijän tulisi olemuksellaan välittää lapselle

olevansa helposti lähestyttävä ja kiinnostunut hänen hyvinvoinnistaan, kokemuksistaan ja tunteistaan.

”Itsetunnon ja omanarvontunnon vahvistaminen näyttää olevan riippuvainen siitä, että lapsella on yksikin tärkeä aikuinen, joka on luotettava ja näkee lapsen ja pitää hänen olemassaolon oikeutta selviönä sekä lisää hänen uskoaan tulevaisuuteen ja elämässä pärjäämiseen.”

Mattila 2011

Jokainen hyvä ja rakastava kohtaaminen on lapselle tärkeä. Tämä yksikin aikuinen voi siis olla myös kodin ulkopuolinen henkilö, joka näkee, ymmärtää ja täyttää lapsen tarpeet tulla kohdatuksi rakkaudellisesti ja arvostavasti. Tällainen aikuinen uskoo lapsen kykyihin ja tukee lapsen oikeutta turvalliseen ja eheään lapsuuteen.

Rakkaudellisen vuorovaikutuksen muodot

Rakkaudellisen vuorovaikutuksen muotoja ovat turvallinen kosketus, aito läsnäolo, rohkaisevat sanat ja hyväksyvä katse. Käyttämällä kaikkia näitä erilaisia tapoja osoittaa rakkautta työntekijä voi olla varma, että lapsen emotionaalinen nälkä tyydyttyy.

”Rakkaudellisen kohtaamisen perustavanlaatuisen elementti on lapsilähtöisyys”

Lapselle voi nousta yksi rakkaudellisen kohtaamisen tapa ylitse muiden. Tämä lapsen ensisijainen rakkaudellisen vuorovaikutuksen muoto viestii lapselle selvimmin ja eniten hänen arvostaan. Sen kautta lapsi kokee rakkauden parhaiten ja herkimmin. Lapselle ensisijainen rakkaudellisen vuorovaikutuksen muoto saa lapsen kokemaan itsensä rakastetuksi ja tärkeäksi. Vaikka lapsen ensisijainen

rakkaudellisen vuorovaikutuksen muoto onkin tärkein, vastaanottaa hän lisäksi muita rakkauden osoittamisen tapoja, sillä ei tule unohtaa, että myös niillä on suuri merkitys lapsen terveessä kasvussa.

Rakkaudellisen kohtaamisen perustavanlaatuisen elementti on lapsilähtöisyys, josta ei ole varaa tinkiä. Lapsen rakkaudellisessa tukemisessa on huomioitava jokaisen lapsen yksilölliset ominaisuudet ja kehitystaso. Lasta ei myöskään saa missään vaiheessa pakottaa yhteiseen vuorovaikutukseen tai hoivaan, vaan hänellä on aina oltava oikeus kieltäytyä osallistumasta. Lapsilähtöinen työskentely auttaa lasta löytämään voimavaroja sekä itsestään, että häntä ympäröivistä ihmisistä, samalla kun se vahvistaa lasta.

Aito läsnäolo

Työntekijän kokonaisvaltainen läsnäolo lapsen elämässä on yksi onnellisen lapsuuden elementeistä. Jakamaton huomio työntekijän ja lapsen välillä on läsnäolon yksi tärkeimmistä ominaisuuksista. Kun työntekijä antaa aikaansa lapselle välittää hän vahvan viestin siitä, että lapsi on työntekijän ajan arvoinen ja hänen kanssaan on hyvä olla.

Lastensuojelun kentälle lasten kanssa voi hyvin hyödyntää toiminnallisia menetelmiä, leikinomaista työtapaa ja mukavaa yhdessäoloa. Viesti rakkaudesta voi mennä paremmin perille toiminnallisten keinojen välityksellä. Lastensuojelussa tärkeämpää kuin itse tekeminen on lapsen ja työntekijän yhdessä viettämä aika. Se mitä tehdään on toisarvoista yhdessäolon ja suhteen rakentumisen kannalta. Jokainen

hetki lapsen kanssa on ainutlaatuinen ja upea tilaisuus tukea lapsen sisäistä kaipuuta läheisyyteen ja rakkauteen.

”Tärkeämpää kuin itse tekeminen on lapsen ja työntekijän yhdessä viettämä aika.”

Yhteisen kahdenkeskisen ajan löytäminen voi olla vaikeaa, mutta se on välttämätöntä ja siksi siihen tulee panostaa. Laatu-aika ei vaadi menemistä jonnekin erikoiseen paikkaan, sillä jakamatonta huomioita voi tarjota melkein missä tahansa. Arjen kiireiden keskellä yhteisen ajan voi löytää ottamalla lapsi mukaan esimerkiksi siivoamiseen tai ruuanlaittoon. Tärkeintä on pyrkiä keskittymään lapseen koko yhdessä vietetyn hetken ajan.

Hyväksyvä katse

Hyvän ja rakastavan katseen erottaa siitä, että se pitää sisällään kunnioitusta, iloa, hellyyttä, toivoa, anteeksiantoa ja luottamusta. Siitä huokuu toisen ihmisen arvostus ja tärkeys.

Rakkaudellinen katsekontakti on tehokas keino välittää lapselle rakkautta suoraan omasta sydäimestä, sillä hymykontakti lapseen viestiin kiintymyksestä, hellyydestä ja läsnäolosta. Katsekontakti on työntekijän ja lapsen suhteessa tärkeä elementti, sillä se luo yhteyttä ja vaikuttaa kiintymyssuhteen kehittymiseen.

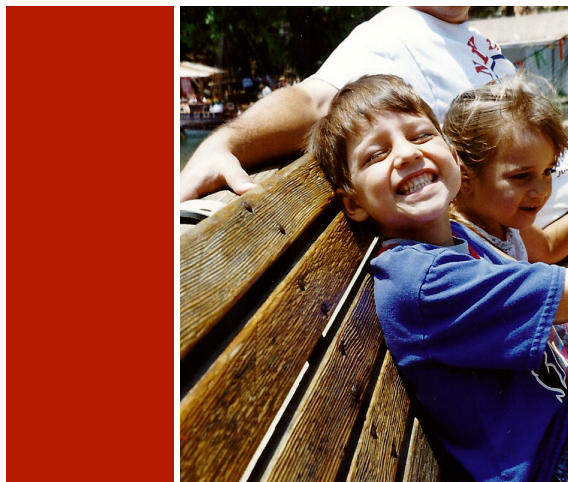
Lapsi hakee työntekijän katseesta jatkuvasti hyväksyntää ja varmistusta sille, että hän on ainutkertainen ja rakastettu, työntekijälle tärkeä henkilö. Katseen avulla työntekijä voikin ilmaista lapselle kiinnostusta ja

halua olla läsnä. Sen avulla voi rohkaista lasta ja näyttää, että on lapsen tukena ja turvana.

Työntekijä voi omalla katseellaan kertoa lapselle, että hän on valmis kestämään lapsen moninaiset tunteet, ajatukset ja vaikeatkin kokemukset.

Lapsen hyvä kasvu perustuu nähdyksi tulemiseen, siihen, että lapsi nähdään ja hyväksytään juuri sellaisena, kun hän on kaikkine lahjoineen, luonteenpiirteineen, tarpeineen ja kokemuksineen. Tämä kasvattaa ja vahvistaa lapsen itsetuntoa, omanarvontuntoa ja luottamusta toisiin ihmisiin.

”Hyvän ja rakastavan katseen erottaa siitä, että se pitää sisällään kunnioitusta, iloa, hellyyttä, toivoa, anteeksiantoa ja luottamusta.”

Rohkaisevat sanat

Sanoilla on suuri voima, joko ne rakentavat tai tuhoavat. Oikein käytettyinä vahvistavat sanat voivat saada lapsessa suurta positiivista muutosta aikaan. Sanat voivat kannustaa ja rohkaista lasta sekä saada hänet uskomaan itseensä ja kykyihinsä. Toisaalta sanat voivat myös tuhota ja lannistaa lapsen itseluottamusta ja uskoa omiin kykyihinsä. Rohkaisevat sanat voivat vaikuttaa syvästi lapsen käsitykseen omasta itsestään sekä ympäröivästä maailmasta.

Rohkaisevat sanat hoitavat ja hellivät lapsen sisäistä kuvaa itsestään ja omasta arvostaan. Kannustavat sanat ovat usein lausuttu nopeasti, mutta ne eivät unohdu helposti. Tärkeämpää kuin kehua lapsen hyviä suorituksia on varmistaa, että lapsi saa riittävästi kehuja ja rohkaisevia sanoja jo

”Rohkaisevat sanat voivat vaikuttaa syvästi lapsen käsitykseen omasta itsestään sekä ympäröivästä maailmasta.”

pelkästään siitä kuka hän on ja mitä hän ihmisenä merkitsee. Kun rohkaisevat sanat yhdistetään lempeään äänensävyyn, hellään katsekontaktiin ja läheisyyteen menee haluttu viesti lähes varmasti perille eikä väärinkäsityksiä tai tulkintoja synny helposti.

Turvallinen kosketus

Erityisesti lapsuudessa koettu rakkaudellinen ja riittävä kosketus takaa lapsen tasapainoisen kehityksen ja terveyden.

Koskettajan tulee olla lämmin ja rakastava henkilö, joka hoivalla tavoittelee vain ja ainoastaan lapsen parasta. Tärkeintä kosketuksessa on, ettei kosketus satuta lasta millään tavalla.

”Turvallisella kosketuksella on mahdollista korjata lapsen sisäisiä haavoja.”

Kaikki lapset tarvitsevat turvallista ja jatkuvaa fyysistä kosketusta koko lapsuutensa ja nuoruutensa ajan. Kosketuksen kautta työntekijä välittää lapselle turvallisuutta ja rakkautta. Lapsen turvallinen silittely, suukottelu ja lähellä pitäminen auttaa lasta ymmärtämään, että hän on hyvä ja

arvokas. Lasta ei ole mahdollista helliä liikaa.

Työntekijän tulisi löytää ja hyödyntää erilaisia kunnioittavia kosketuksen keinoja työssään, sillä turvallisella kosketuksella on mahdollista korjata lapsen sisäisiä haavoja. Kosketuksessa kannattaa hyödyntää erilaisia tilanteita, joihin liittyy valmiiksi luontevaa kosketusta, kuten hieronta, kontaktpelit, voiteiden levitys, hiustenlaitto ja koulutehtävissä avustaminen. Helpoin ja tavanomaisin tapa käyttää fyysistä kosketusta on pitää kouluikäistä lasta kainalossa tai muuten lähellä itseään samalla, kun hänelle luetaan iltasatua. Näin kosketus on pitkäkestoista ja rauhallista.

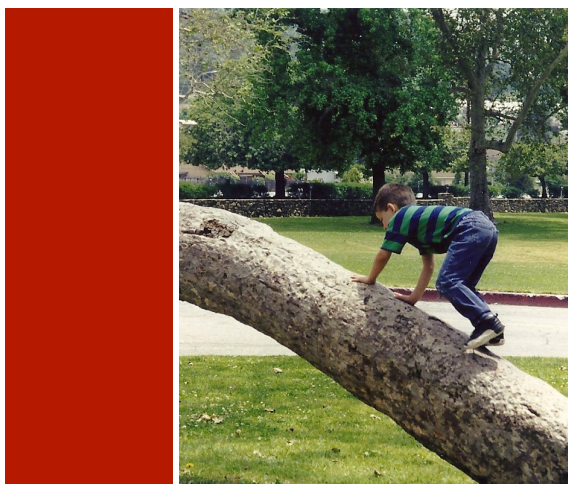
”Hyvä ja turvallinen kosketus on aina hellää, lämmintä ja lempeää, se ei satuta, loukkaa tai ole epämiellyttävää.”

Lapset, jotka kärsivät kivuista, traumasta tai ovat laitostuneet tarvitsevat yleensä kosketusta enemmän. Myös lapsille, jotka ovat peloissaan, hämillään tai uudessa ympäristössä, voivat kosketus, ilmeet ja eleet toimia hyvin turvallisuuden ja yhteyden luojina.

Erilaisten lasten kanssa työskennellessä työntekijän on muistettava, että jokainen lapsi kokee kosketuksen yksilöllisesti. Lapsilla on eriäviä kosketetuksi tulemisen tarpeita ja mieltymyksiä. Samalla on huomioitava, että lapsi sietää kosketusta eri tavoin. On lapsia, jotka haluavat tulla kosketetuksi enemmän ja näin hakevat aktiivisemmin kontaktia,

kun taas toiset puolestaan välttävät liiallista kehokontaktia. Jokaista lasta on aina kunnioitettava ja lähestyttävä varovaisesti huomioiden lapsen ilmeet, eleet ja viestit. Toiminta tulisi aina olla turvallista ja lapsilähtöistä.

Hyvä ja turvallinen kosketus on aina hellää, lämmintä ja lempeää, se ei satuta, loukkaa tai ole epämiellyttävää. Se ei häpäise eikä riko lapsen rajoja tai loukkaa lapsen seksuaalista koskemattomuutta. Hyväntahtoinen ja rakkaudellinen kosketus saa aikaan hyvän olon, luo turvaa ja rauhoittaa, sen tyynnyttävä ominaisuus laukaisee jännitystä ja kriisitilanteita. Kosketuksen on sanottu lievittävän kipua ja stressiä. Se lisää myös toisesta pitämisen tunnetta.

Käytännön ohjeita

Rohkaisevat sanat lapsen olemisesta:

- ”On mukava viettää kanssasi aikaa.”
- ”Minulla oli hauskaa sinun kanssasi tänään.”
- ”Olet tärkeä ja arvokas juuri sellaisena kuin olet.”

Kirjoita lapselle pienelle lapulle jokin rohkaiseva viesti esimerkiksi lapsen reppuun tai penaaaliin löydettäväksi.

Rohkaisevat sanat lapsen tekemisestä:

- ”Olen todella ylpeä siitä, miten sinä tänään...”
- ”Kiitos, että katoit pöydän oma-aloitteisesti.”
- ”Teitpä sen todella hyvin!”

Rohkaise lasta löytämään omat mielenkiinnonkohteensa ja harrastuksensa.

Sanattomat viestit:

- Lämmin hymy.
- Spontaanit halaukset.
- Yhdessä nauraminen.
- Lapsen silmiin katsominen hyväksyvästi.
- Laita peukalot ylös, kun jokin on tehty hyvin.
- Aseta lapsen piirustuksia tai koulutöitä näkyvälle paikalle.

Aito läsnäolo:

- Keskity lapsen kuuntelemiseen.
- Kysy lapselta asioista, hänen tunteistaan ja tekemisistään.
- Auta lasta jonkin vaikean asian tekemisessä.
- Lue lapsen kanssa kirjaa yhdessä.
- Puuhaile lapsen kanssa yhdessä (askartele, leivo tai rakentele yms.)
- Pelaa ja leiki lapsen kanssa.
- Valmistele esitys lapsen kanssa.
- Opettele lapsen kanssa jotakin uutta taitoa.
- Kokeile rikkoo jokin ennätys lapsen kanssa (kuinka monta palikkaa onnistutte pinoamaan).
- Mene lapsen kanssa telttaretkelle esim. takapihalle ja syö eväitä siellä.

Turvallinen kosketus:

- Pörrötä lapsen hiuksia.
- Laita käsi hellästi lapsen olkapäälle.
- Hiero lapsen hartioita.
- Silittele lasta pehmeällä pensselillä hierontapallolla yms.
- Kampaa ja laita lapsen hiuksia.
- Pelaa kontaktipelejä lapsen kanssa.
- Anna lapselle ”high five”.
- Piirrä lapsen selkään kirjaimia sormella, joita lapsi arvaa. Voit muodostaa kirjaimista sanoja ja pidempiä lauseita, kuten ”SINÄ OLET IHANA”.

Omia ideoita

Lähteet

- Chapman, Gary & Campbell Ross 2012. *The 5 Love Languages of Children*. Nothfield Publishing, Chicago.
- Enäkoski, Ritva & Routasalo, Pirkko 1998. *Kosketuksen voima*. Tampere: Kirjayhtymä.
- Gopnik, Alison 2010. *Filosofinen vauva; Mitä lapsen mieli kertoo totuudesta, rakkaudesta ja elämän tarkoituksesta*. Helsinki: Hakapaino.
- Haarakangas, Kauko 2011. *Voimistava läsnäolo; mielen tiet lapsuudesta vanhuuteen*. Tampere: PS-Kustannus.
- Hellsten, Tommy 1999. *Vanhemmuus; Vastuullista vallankäyttöä*. WSOY, Juva.
- Hughes, Daniel 2011. *Kiintymyskeskeinen vanhemmuus; toimivuutta kasvatukseen*. Tampere: PS-Kustannus.
- Jackson, Timothy 2011. *The Best Love of the Child: Being Loved and Being Taught to Love as the First Human Right*. Us: Wm. B. Eerdmans Co.
- Karppinen, Seija 2000. *Lapsen henkilökohtainen hoito ja huolenpito lastensuojelulaitoksessa: omahoitajamenetelmä*. Teoksessa Kaisa Tervonen-Arnkil (toim.) *Vaikeahoitoisten lasten ja nuorten hoitomenetelmiä lastensuojelulaitoksessa*. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto. 14–20.
- Ketola, Jari 2008. *Menetyksistä mahdollisuuksiin; perhehoitoa lasten ja vanhemmuuden tueksi*. PS-Kustannus.
- Luumi, Pertti 2003. *Ole läsnä lapsellesi – Jaettujen hetkien laatu aika*. Teoksessa Marianne Heikkilä & Pertti Luumi *Rakasta lasta – Suojele lapsuutta*. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy, 43–46.
- Mattila, Kati-Pupita 2008. *Arvostava kohtaaminen; arjessa, auttamistyössä ja työyhteisössä*. Jyväskylä: PS-Kustannus.
- Rusanen, Erja 2011. *Hoiva, kiintymys ja lapsen kehitys*. Porvoo: Bookwell Oy.
- Sinkkonen, Jari 2010. *Lapsen kanssa – Hyvinä ja pahoina päivinä*. Helsinki: WSOY.
- Tamminen, Tuula 2004. *Vuorovaikutusteooriat*. Teoksessa Irma Moilanen & Almqvist Frederik. *Lasten- ja nuorisopsykiatria*. Jyväskylä: Kustannus Oy Duodecim.
- Taskinen 2010. *Lastensuojelulain soveltaminen*.
- Timonen-Kallio, Eeva 2012. *Kasvatusta vai hoitoa? Lastenkoti työ kotitapaisuuden ja mielen terveyden tutkintakehyksessä*. Teoksessa Eeva Timonen-Kallio & Pelander, Tiina (toim.) *Lastensuojelun ja psykiatrian rajapinnolla*. Turku: Turun ammattikorkeakoulu.
- Överlund, Johanna & Pesonen, Marja-Leena 1996. *Vanhemman ja lapsen välisen vuorovaikutuksen tukeminen; käsikynkkä ryhmätyömenetelmä*. Hämeenlinna.

Kuvat: Ahola & Cacho perhe valokuvat.

LIITE 2: OPPAAN ARVIOINTILOMAKE HENKILÖKUNNALLE

Oppaan arviointilomake henkilökunnalle

Silitteyä ja suloisia sanoja
Työntekijän opas lapsen rakkaudelliseen
kohtaamiseen
Helsingin Diakonissalaitoksen
Intensiivihoidossa
Tekijä: Janika Cacho

täysin eri mieltä	jokseenkin eri mieltä	ei osaa sanoa	jokseenkin samaa mieltä	täysin samaa mieltä
-------------------	-----------------------	---------------	-------------------------	---------------------

1. Oliko opasta miellyttävä lukea?

--	--	--	--	--

2. Oliko teksti selkeää?

--	--	--	--	--

3. Oliko opas hyödyllinen?

--	--	--	--	--

4. Antoiko opas uusia ajatuksia kasvatukseen?

--	--	--	--	--

5. Tukiko opas kasvatustyötä?
Miten?

--	--	--	--	--

6. Muutos- / lisäehdotukset

7. Muita kommentteja

Kiitos vastauksistasi!